

láthatatlan

EXHIBICIONIZMUS

Vallomások művészetről és anyaságról

„Szia! Március 23-án nyílik kiállításom Budakeszin a Punktum Galériában. Az a helyzet állt elő, hogy nem tudok jelen lenni a megnyitón.

Ez lavinaként indított el egy gondolatsort és sorra jutnak eszünkbe az emberek, akik az anyaság, munka, család mellett háttérbe kell szorítsák a képzőművészeti munkájukat.

A kiállításhoz társulna egy olyan projekt, hogy mindazok, akik egy cipőben járnak velünk, verbálisan is megfogalmazzák a gondolataikat erről az élethelyzetről.

Lenne kedved esatlakozni?”

Ezzel az üzenettel kezdődött.

Szabó Henrietta festőművész Punktum Galériában rendezett Láthatatlan exhibicionizmus című kiállítása (2024) arra inspirálta a festőművészt, hogy az anyaság, család és az alkotás összeegyeztethetőségének kérdését körüljárja. A téma, a gyermekes nők szakmai láthatatlansága, az anyák szakmai árnyá válása azonban nem csak az ő életében aktuális. Ezért úgy döntött, hogy egy nagyobb, művésznői körben meghirdeti a kérdést: Ki, hogyan éli meg, tudja összeegyeztetni az alkotást, festést, szobrászatot, miután anyává vált, s a gyereknevelésben és az aktív részt kell vállalniuk? Más is küzd a láthatatlanság érzésével, más is küzd a megvalósulatlanság érzésével?

Nők vallanak arról, hogyan kezdenek már csak álmodni a festésről, miről mondanak le, hogy mégis csak alkotni tudjanak. Maróan őszinte vallomások az anyaság és az alkotás összeegyeztethetőségéről.

AKI A TÚLVILÁGGAL TALÁLKOZOTT

Fél tíz van, most szállok ki a fürdőkádból. Tizenöt perce jöttem ki a gyerek mellől, egy órán át vergődött, míg elaludt. Altatás közben szoktam olvasni. Hajszáritás után leülhetek írni, lefeküdhetek a férjemmel, elmesélhetjük egymásnak mi történt a munkában. Jól megértjük a másikat, ő tartószerkezeteket tervez, én építész vagyok. Fél hétkor indulok az aktuális építkezésre, vagy az irodába, ő viszi a gyereket bölcsibe, én meg megyek érte négyre. Egyébként mindig író akartam lenni. Építész nem lehetek diploma nélkül, író igen, gondoltam, mikor jelentkeztem a mérnökképzésre. A kultúrpolitikának sem akartam kiszolgáltatni magam. 2011-et írtunk.

Alaposan megtörölközöm. Kis terpeszben állok, gyors folyással leszalad valami vízszerű a belső combomon, foltot hagy a fürdőszobai szőnyegen. Nem először fordul elő mostanában, de eddig nem törődtem vele. Felítatom a törölközővel, aztán megszagolom. Húgyszaga van. Nagyon szégyellem magam. Még csak harminkét éves vagyok. Hanyatt feküdtem, a hasamtól nem láttam semmit. Valamiért felfelé tolták a lábaimat és azt várták el, hogy emeljem meg a fejem és a törzsem, miközben nyomok. Ez ellentétes volt azzal, ahogy az izmaid normálisan együttműködtek volna. Akkor már nem éreztem elviselhetetlennek a kontrakciókat. Az előtte lévő három-négy órában borzalmasak voltak. Arra koncentráltam, hogy ne örüljek meg. Hogy csak ennél az egy fájásnál még megőrizsem a józan eszemet. Az oxitocin egyre gyorsuló ütemben csepegett.

Erről senkinek sem tudok beszélni, az inkontinenciáról, a férjemnek sem. A hasam kockás, a fenekem vonzóan kerek. Igaz, a lábam rövid, egyre több az ősz hajszálam, de még mindig fiatal vagyok és szemtelenül csinos. Lépten-nyomon belém szeretnek azok a férfiak is, akik régebben nem tudtak belém szerelmesek lenni. Csak anélkül pisilem le a lábam, hogy érezném az ingert. Nem tudom visszatartani.

Rettegtem a gátmetszéstől. Minden levegővételnél azt ismételtetem, hogy ne vágjanak. Próbáltak meggyőzni. Nem fáj az. Annyi nő kibírta már maga előtt. Ne vágjanak, mondtam. Csak ha kell, válaszolták. Akkor sem, mondtam. Szanaszét fog szakadni, válaszolták. Nem érdekel, ne vágjanak, mondtam. Féltem, hogy hiába mondtam. Nem bíztam bennük. De nem vágtak.

Öt vagy hat női hangot hallottam a kórusban. Minden kontakciónál emelkedett a hangmagasságuk, a hangejűk, aztán hirtelen elhallgattak. A gyerek nem haladt kijebb. A negyedik-ötödik (tizedik?) után már veszítettek a lelkesedésükből. Az egyikük, egy fiatal doktornő odalépett mellém, mélyen a szemembe nézett és azt mondta, hogy ezt a gyereket itt és most meg kell szülnöm. Még a maszkját is lehúzta, pedig a második COVID hullám alatt senki sem húzta le a maszkját. Az volt az első pillanat, amikor elhittem, hogy a szülés tényleg valóságos.

Eszembe jutott a medencefenék torna, amit a gyógytornász barátnőm tanított. A hat hét leteltével hónapokon keresztül kisebb-nagyobb rendszerességgel végeztem is. Először megpróbálom azt, hátha csak erről van szó. Elgyengült izmokról, megnyúlt szövetekről, eltűntethetetlen varrásnyomokról. Meg kell figyelnem, hogy csak fürdés után, vagy máskor is jelentkezik az inkontinencia. Csak nehogy szex közben.

A sokadik sikertelen nyomás után a szülésznő szánakozó hangja törte meg a csendet. Milyen fájásgyenge szegény, mondta. Akkor elszabadult bennem a pokol. Izomerőből nyomtam, fájás nélkül, mint egy zabolázhatatlan bika. Hátrafesztettem a fejem. Tudod ki a szegény, gondoltam, a kurva anyád a szegény, azt is gondoltam. Engem ne sajnálj, gondoltam. Három nyomásra meglett a gyerek. Alig repedtem.

Talán nem kellett volna úgy nyomni, mintha nem lenne holnap, gondolom a fürdőszobában állva. Micsoda erő munkált bennem, az mégis csodálatos. Csak ez az erő dühből fakadt, hogyha nem vagyok elég jó neked, akkor majd megmutatom, hogy igenis elég jó vagyok, de ez a düh végső soron magam ellen fordította a testem.

Ez a düh hozta a világra a gyereket.

Három vagy négy másodperc telhetett el addig, amíg felsírt. Emlékszem ezeknek a másodperceknek minden tört részére. Álltam a nyitott kapuban és fújt be a szél. Nem csak az élet, hanem a halál szele is. A minden létező lelkeké. Álltam a nyitott kapuban, nem én nyitottam ki, nem én voltam a kapu, csak szemlélő voltam, eszköz a mindenség kezében. Egyetlen kapu van, a kapu mögött a végtelen mélység. Ezen keresztül érkezünk és ezen keresztül távozzunk. A kettő – ugyanaz.

Pár hét alatt eredményt hoz a torna. Kevesebbet fürdök forró vízben, többször tusolok. Ritkábban kell mosni a törölközőm. Már nem akarom bebizonyítani másoknak, hogy jó író vagyok. Írok, és kész. Aki a túlvilággal találkozott, az másképp figyel az evilági hangokra. Messzebről hallatszik, tompábban. Már nem félek azt csinálni, amit csinálnom kell. Nem félek a kritikusoktól, a kommentektől, a főnökömtől, nem kétkedek folyton magamban, érvényesnek tekintem a létezésem, a gondolataim, az elképzelésem, a művészetem, néha már-már a haláltól sem félek.

Istentől, tőle egy kicsit félek. Nem volt ott a kapuban. A gyerek első lélegzetvételében, abban ott volt.

ERŐSS ILDIKÓ VAGYOK. VÉGZETTSÉGEMET TEKINTVE SZOBRÁSZ.

A minap írtam pár sort a legismertebb közösségi portálon, ami teljesen független volt a „Láthatatlan Exhibicionizmus”; című kezdeményezéstől, ahova később meghívást kaptam. Idéznék most abból a szövegből, na nem azért, mert annyira líraira sikeredett, vagy mert olyan megismételhetetlen gondolatok... A kapcsolódás miatt teszem. Plusz kiegészítem az idézeteket némi mögöttes tartalommal.

Egy biztos, idén tavasszal valami olyan folyamat fogant az éterben, ami sokunkban egyénileg, de most úgy fest közösségi szinten is eszkalálódik.

Megannyi elnyomott, magunkba fojtott, háttérbe kényszerült tetterő törekszik felszínre, ami generált egy olyan kollektív gyomorrontást..., hogy most akkor vállalva kitergetjük, vagy ha már gyomorrontás-, „kihányjuk”; a szennyest. Hátha összefogva hallhatóvá válunk, hátha észre veszi valaki az így vagy úgy mellőzött művész küzdelmeit is és megváltozik majd valami ...Nem, természetesen tudjuk, hogy nem fog megváltozni, de legalább megtudtuk, ahogy egyébként sejtettük is, hogy nem vagyunk egyedül és apróságok talán mégis a helyükre kerülhetnek. Itt-ott legalább egy-egy vigaszt nyújtó félmondat.

Ezért is, ezúton is köszönöm, hogy részt vehetek ebben a projektben, alkalmasabb alanyt nem is hívhattatok volna... (Gondolom pont ezért hívott, akit szintén egy olyan hívott, aki ezt gondolja magában magáról.)

A közösségi hálón töltött idő, bár sokak számára szármalmas lehet, mégis időről-időre átsegített azon, hogy teljesen és végérvényesen megkattanjak abban az izolált világban, amit legórol legóra magam építettem saját magam köré a magam által választott száműzetésben. És láss csodát, ez a kezdeményezés is ebben a virtuális térben körvonalaódik. Sodródunk egymástól függetlenül erre arra, de ez egy olyan kapcsolattartó lehetőség, amit vétek lenne nem használni.

De akkor idézek:

„Aki ismer, tudja, hogy diplomás szobrász vagyok és művészettörténet tanári diplomám is van. Manapság van pont két szuper megélhetési lehetőség: a képzőművész és a tanár. Nem csak ezen választásom miatt zötyögős a szekerem, tele is tűzdeltem az életem korlátokkal, hol „szándékosan” bonyolítottam túl, hol csak simán jöttek a nem várt pofonok, amikből elég nehezen álltam fel.” – írtam.

Ha kicsit jobban ki kellene fejtenem ezt a pár sort, akkor éppen egy olyan fejes ugrást próbáltam felkonferálni, ami hirtelen jött, de elementáris erővel, egy visszatarthatatlan, kétségbeesett elrugaskodást valahonnan valahová, nem is lényeges honnan hová, csak az, hogy EL.

Értelmezhető úgy is, mint egy sikoltás, hogy vegyetek már észre, a francba is, olyan sokoldalú lény vagyok, hogy nem látja ezt senki, lehet most van vége mindennek, szóval kezdjek már azonnal valamit végre magammal, mert gumiszoba lesz ebből... Zagyvaság... Káosz van a fejemben. Amiből egy új kozmosz születik? Születhet belőle valami. Elvileg amikor a végére érünk valaminek, ott akár kezdődhet valami új is.

Egyik nap után kezdődik egy másik, de még meddig? Lesz-e időm elkezdni azt a valami újat, ha már nagyon régen időzöm a régi valamimnek a végén? Azt érzem, hogy eleget álltam már parkoló pályán és még csak azt sem mondhatom magamról, hogy jó anyja vagyok a két fiamnak, mert a feneketlen lelkem mélyén ott az a „bunkó szobrász” (itt kérek bocsánatot a többi szobrásztól, személyes problémám van a saját szobrászommal), aki mindenkit is okol azért, mert nincs ereje a felszínre törni, mert inkább ma is süt egy sütit és felújít egy szobát a családi házban, vagy kint kertészkedik (teljes odaadással) ez a szerencsétlen, szármalmas egyed, ahelyett, hogy alkotna éjt nappallá téve és még gyakran hibáztatja is a családot közben, hogy elszívják előle az életet adó levegőt...

Nos, ha ilyen rohadék ez a művész bennem, akkor inkább haljon meg, akkor inkább vagyok családanya, kertész, természetbarát, szakácsnőháztartásbeliaggódó anyuka... Nem. Nem vagyok. Egyik se. Vagy nem tudom pontosan már, melyik vagyok.

És tovább építgetem akkor a gyönyörű díszleteket a börtönömben, mert amíg... tétovázom, legalább ez megvalósul... Kézzelfogható. Mert bár finom lett az ebéd ma is, de ez engem sem elégít ki. (Pláne, hogy a nagyobbik fiam fényevő, szóval itt olyan, hogy teljes elégedettség, alaphangon nincs.)

Kell-e ketté választani családot és hivatást?

A Család is lehet valaki számára hivatás, akkor nekem miért nem az, és miért nem tudom elfogadni, hogy mindkettő békében, harmóniában megférhet bennem. Hogy nem is kellene ketté választani őket? Se ketté, se sokféle boncolni...? Valószínűleg nem kellene felaprózódni...

Tépelődöm. Vívódom. Porrá aprítom a gondolataimat, a megoldás egyre távolabb kerül. Annyi mindent szeretek szeretettel csinálni, sokoldalú ember vagyok, direkt nem írtam művészt...

Lehetek-e EGÉSZ ennyi részecskéből összerakva, vagy csak egy eklektikus giccs parádé vagyok?

Ráérek agyalni. Mondják néhányan. Mert szerencsés vagyok. Anyagilag meg vagyok támogatva. Ráérek töprengeni, van időm, meg van lehetőségem, de mégis szégyent érzek kihasználni. Persze köszönöm, hogy van anyagi biztonságom, köszönöm, hogy a Család segít, a Párom segít... És én mit teszek az asztalra az ételen kívül, amihez csak a főzőtudományommal járulok hozzá?

Ki bízik bennem, hogy többre is képes vagyok? Az biztos, hogy én magamban régen nem... Csak röpke fellángolásaim vannak, és már tudom, hogy aztán az érdektelenségbe fullad újra minden. Csalódásba.

A Család itt és most van, nagyon fogom sajnálni, hogy gondolatban sokszor őket hibáztatom az impotenciáért, miközben én intéztem úgy, hogy arra az ösvényre lépjenek, amin én járok. Aztán lezártam az utat, hogy inkább ne járjanak azon az úton, ahol én, mert úgysem értik meg... Inkább megtartom magamnak a gondolataimat. Beszéljünk akkor olyasmiről, amit mindenki ért.

Tehát mindennek én vagyok az oka és okozata. Irányítom a sorsom. Persze... Csak magamnak kellene megfelelnem, kizárni mindent és mindenkit?

Ezt próbálom jó ideje ledugni a torkomon, de mikor éppen megvilágosodnék belázasodik a kicsi fiam, felvételizik, vagy új iskolát kezd a nagy, el kell vetni a paradicsom magot, kellene takarítani, vásárolni, oviba menni, társadalmi munkában részt venni, azaz szimplán éldegélni és hopp, kikötkenek az önmegvalósító gondolataimból.

Félreteszem magam újra. Újra és újra parkolópályára állok. Szuverén döntés ez is. Akkor pedig miért is tiltakozik az a nyugtalan szobrász ott bennem? Talán nem vagyunk egy hullámhosszon? Egyáltalán mi ugyanaz a személy vagyunk? Na, igen... Ezeket van, aki simán együtt futtatja gond nélkül. Minden elismerésem azoké az alkotóké.

Folytatva az idézetet: „Az én kis házikóm és kertem lassan 20 éve formalódik az ötleteim által... Olyan számomra ez a ház és a „tercia”, mint egy darab agyag. Anyagi lehetőségünk szerint tervezem, gyúrom, alakítom, átalakítom, teszek hozzá, elveszek belőle és valahogy mindig mindenki elégedett a végeredménnyel, ami mindig jól esett... Tulajdonképpen létrejött itt egy igen komplex referencia munka. Lassan felfogtam, hogy mikor ezekkel (bármilyen más alkotó tevékenységgel) foglalkozom kisebb a görcs és szabadabb vagyok, mint mikor szobrászkodom..., a megfelelési kényszer jobban enged.

Ki tudja, mi ennek az oka, hova gyökerezik, de biztos visszavezethető valami mély gátlásra, amit egyelőre nem sikerült feloldani, de mivel ösztönösen működnöm, ergo alkotnom kell, teszem máshogy, ahogy per pillanat jól esik és teszek egy próbát, hogy kilépjek a „meg nem értett művész” rabigából.”

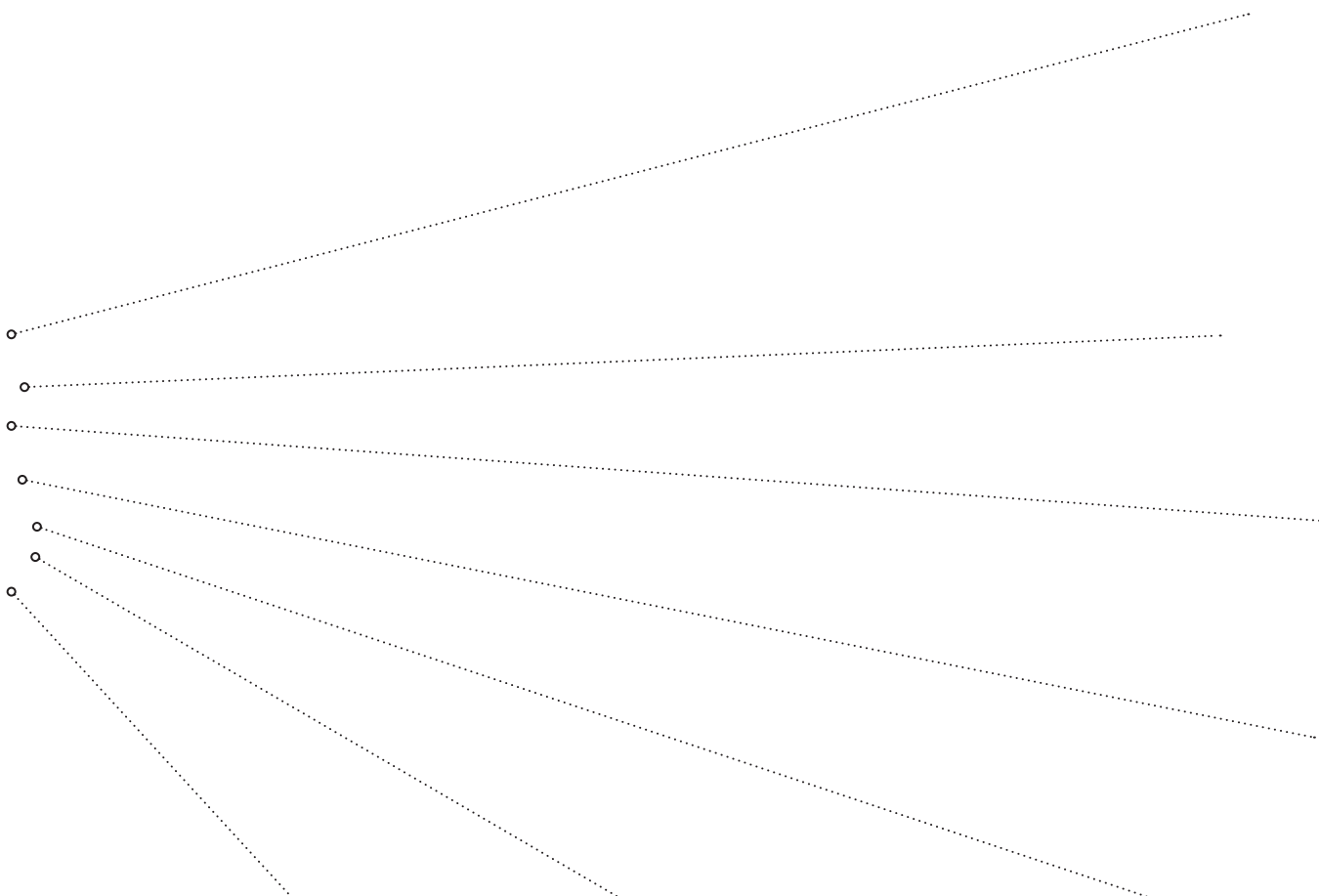
Igen, kacérkodom a gondolattal, hogy hűtlen leszek a szobrászhoz, aki folyamatosan ott sipítózik bennem és már gyakran tényleg idegesít. Túl sokat nem tudott felmutatni, pedig volt alkalma... Már tényleg bosszantó, hogy mégis ott erőlködik megmutatni valamit belőlem, ami igazán senkit sem érdekel annyira, mint saját magamat. Folyton háborgat. Miközben zajlik az életem folyamatosan érvényesülni akar: a művész. Köszönöm, hogy leírhattam.

ANYASÁG ÉS MŰVÉSZLET

Az anyaság természetesen vált fontosabbá az életemben, mint a művészet. Elsődleges, legnagyobb öröm és ihletőerő a gyermekem és a magzatom, akivel várandós vagyok, és a férjem, az egész családom. Szerettem volna minden időmet a kislányommal tölteni, de egy idő után azt vettem észre, hogy szükségem van a festésre ahhoz, hogy adni tudjak. Bölcsi helyett tudtam nagyszülői segítséget kapni, még ha ez ritkább és változó napokat, inkább órácskákat jelent most is. Noha nehéz váltani és nem is mindig megy rögtön a váltás, az anyaság koncentráltabbá teszi az idő használatát is. Segít ebben az, hogy egy idő után kialakult egyfajta rendszeresség, ami jó hatással van rám. Gondolatban is sokszor festek és ha kisebb időm adódik, vázlatokat készítek, így gyakran érlelődnek bennem a képek. Ha azonban kinyitom a festéktubusokat, repes a lelkem, mintha átkerülnék egy másik világba. Furcsa viszont, hogy egy idő után az órát is nézni kell, meddig lehetek ihletett hangulatban.

Volt egy időszak, amikor nagyon sokat terveztem festeni, de azt éreztem, hogy ezekbe a pár órás keretekbe ez nem fér bele. Be kellett látnom, hogy túl sokat akarok, a kislányom is hiányol, és nem vagyok olyan eredményes, mint amit szeretnék. Akkor váltottam és inkább elfogadtam, hogy annyit haladok, amennyit tudok jelen helyzetemben, elfogadom az életállapotom, helyzetem ritmusát és nem külső tényezőknek, elvárásoknak igyekszem megfelelni, hanem a belső órának és annak, hogy amit csinálok, hiteles legyen, éljem meg jól és mélységében az anyaság és a festés pillanatait.

KONTRAFAKTUMOK – AZ ÉLET LENNE-VOLNÁI, AVAGY: GONDOLATOK A PÁRHUZAMOS VILÁGOKRÓL MŰVÉSZ ANYUKAKÉNT

„Nem tudom, mi lenne velem, ha nem festhetnék...!” – olvasom sokszor általában olyan művészek tollából, akik életvitel-szerűen alkotnak. „Tudsz azért festegetni a gyerek mellett?” Persze, egy párhuzamos világban.

Mi is lehetne a műfaja annak, amikor egy anyuka a nem létező, vagy képzeletbeli művészi alkotómunkájáról, karrierjéről elmélkedik? Szatíra, tragikomédia, vagy inkább egy haiku? Csak ne menjünk át lírába, kérnék sokan... jó, de nem lesz a haiku, olyat nem tudok, drámázni sem akarok. Ölemben a ficánkoló csodaszép, majdnem két éves (második) fiammal írok, aki fél percenként ledobál valamit, és visít, hogy vegyem fel.

Valahogy úgy érzem magam párhuzamos valóságomban, mintha a Gyerekbetegségek c. (1965) magyar új hullámos filmben lennék gyerek, csak ez már komoly, nincs benne a „felnevünk és vége lesz”-érzése, mert nem arról van szó. A művész és az anyuka is kívül van a megszokott rendben, legalábbis én így élem meg. És hozzá a „Ki minek gondol, az vagyok annak”, értsük ezt a Weöres Sándor verset akárhogy is.

Tehát milyen az az érzés, ha nem művelheti rendszeresen valaki azt, amire született, amire egész életében készült, amiben építette magát, amiben jó, ami működött, amiben feljebb lépkedett?

Régen, mikor Körösiényi mester egyszer ellátogatott a műtermembe, hogy megbeszéljünk egy aktuális kiállítási koncepciót, a fotelben ülve rátért arra, hogy mennyire irigykedik mindannyiunkra, akik a műtermeinkben egész héten kedvünkre alkothatunk. Mert ő már csak vasárnapi szobrász, és nagyon, de nagyon hiányzik neki, hogy rendszeren, szabadon csak szobrász legyen, persze, imádja a családját, meg a tanítványait, a munkáját, meg mindent, csak nagyon hiányzik neki! Akkoriban doktorandusz hallgatóként ő volt a mesterem, minden, amit mondott, erősen hatott rám, ezen is sokáig gondolkodtam, milyen borzalmas lehet ez, tényleg. Az élet sok esemény és sok döntés sorozata.

Nekem például annyira korán jött a siker, hogy szinte természetesnek vettem, hogy mindig pályán maradok, fel sem fogtam, hogy nem kell sok ahhoz, hogy az ember kiessen a vérkeringésből. Általában nem szándékosan, vagy ügyetlenségéből lesz egy anya pályaelhagyó művész. A galéria, ahol kilenc évig kiállítottam, akkor volt kénytelen megválni tőlem, mikor a nagy fiam már majdnem iskolás lett, kaptam türelmet bőven. Ha nincs mit kiállítani, van helyette más, aki kiállítson.

Jön a híres spirál, ami behúzza a hétköznapi életnek nevezett civil dolog. Amikor nem érzi többet az ember az olajfesték illatát, sem a higítót, nem kell levakarni Ultradermmel a ragacsokat a kezéről, és marad a párhuzamos valóság, a gondolatban alkotás.

Három nagy sorozatom úszott el fejben, álmomban, félálomban megfestettem mindegyiket. Riadtan ébredtem, mert megszakadt, mert azt hittem, festek, de mégsem. Pedig éreztem az illatokat is, éreztem, ahogy húzom az ecsetet, nem azt, a kék nyelűt, ide az kell... Konceptuális kiállításaim is mentek el így, elméletben. Pedig igazán jók voltak, letisztultak rendszeren. Csak éppen nem tárgyiasultak, nem léteznek, nem láthatóak, bent maradtak.

Amikor tanítani kezdtem, nem is akartam nagyon belemelegedni, úgy gondoltam, kortárs művész vagyok, folytatom a festészetet, meg mindent, ahol abbahagytam. Örülök, hogy taníthatok, új dimenzió nyílt meg ezzel előttem. Megismertem rengeteg csillogó szemű fiatalembert, akik összekötnek a jelennel, rajtuk keresztül kapcsolatban lehetek az ötletekkel, gondolatokkal, az anyagokkal. De sokszor kapom magam azon, hogy kivenném a kezükből az ecsetet, hogy „add csak ide, majd én megcsinálom!” Annak is örülök, ha plakátot készíthetek, vagy dekorálhatom a folyosót, az is egyfajta alkotó munka, és örömet szerez. De az én időm nem ebben a valóságban van.

A művészetpszichológia leírja az alkotói folyamat fázisait a belső igény megszületésétől a megvalósulásig, valamint azt, hogy az alkotó embernek képesnek kell lennie arra, hogy kiengedje magából azt, aminek kívülre kell kerülnie, hogy testet ölthessen. Ha az alkotó személyisége nem alkalmas erre, nem jön létre a folyamat. No igen.

Van még pár körülmény, például, ha az alkotó nem tud egyszerre két helyen lenni ugyan abban az időben, ami az élete.

Nem kerül szerepkonfliktusba, arra sincs alkalom, hiszen már nem is művésznő, csak legbelül. Csak lenyomja szépen vissza azt sok mindent, aminek tárgyiasulnia kellene.

Nem alkot éjjel sem, mert nem alszik a gyermeke, vagy mert kicsit pihenni is kellene. Nem alkot hétvégén sem, mert nincs erre idő, nincs műterem, és különben is, annak szaga van (valójában azok illatok), és nem lehet akár-

hol, akármikor csak úgy nekiesni. Nem jár megnyitókra, nem koccintgat és tervez közös tárlatokat, nem, mert az anyuka otthon van a gyerekekkel, mert imádja, és nem adja másnak.

Tíz évvel ezelőtt doktoráltam, tele voltam lendülettel, most jött el az én időm mégis, ezzel a hullámmal most tényleg újra szárnyra kelek! Akkor ovis volt a nagyobbik fiam, a kiállítás megnyitót 14 órára időzítettem, nehogy estébe nyúljon az esemény. Sokáig reméltem, hogy visszatérek, de lassan realizálni kell, hogy ez a hajó elment. Érdekes, hogy a kutatás címe, a „kontrafaktumok” mennyire érvényes a mai napig!

Aztán megevett a realitás, és néha-néha a nappali szőnyege alá leragasztott akvarellpapírra tudtam festeni valamit úgy, hogy hetente 20 percet haladtam vele. Utolsó olajfestményemet, ami vásárolt vászonra készült (a feszítést, alapozást már csak tanítottam), 2020-ban, több év kihagyás után sikerült megfestenem. Két munkahely mellett ennek is nagyon lehetett örülni, csak ez már senkit nem érdekel, nem jön össze egy új sorozat, szépen, töretlenül követhető alkotói út. Nincs folyamatos jelenlét, nincs is jelenlét, csak egy képzel, párhuzamos világban.

Művész anyuka a társadalomban, avagy ne vessünk is egy kicsit, ha tudunk!

„Képzőművész? Tehát nincs munkahelye?”

„Ha anyukának nincs munkahelye, miért nem tudja hazavinni ebéd után a Botikát?”

(Ovónéni a disszertáció írás idején)

„A sógornóm, húga is festőművész, de neki nem tanították, ő magától tanult meg, és még megrendelése is vannak!”

„Festőművész vagy, tényleg? De jó neked, akkor biztos szépen tudsz rajzolni!”

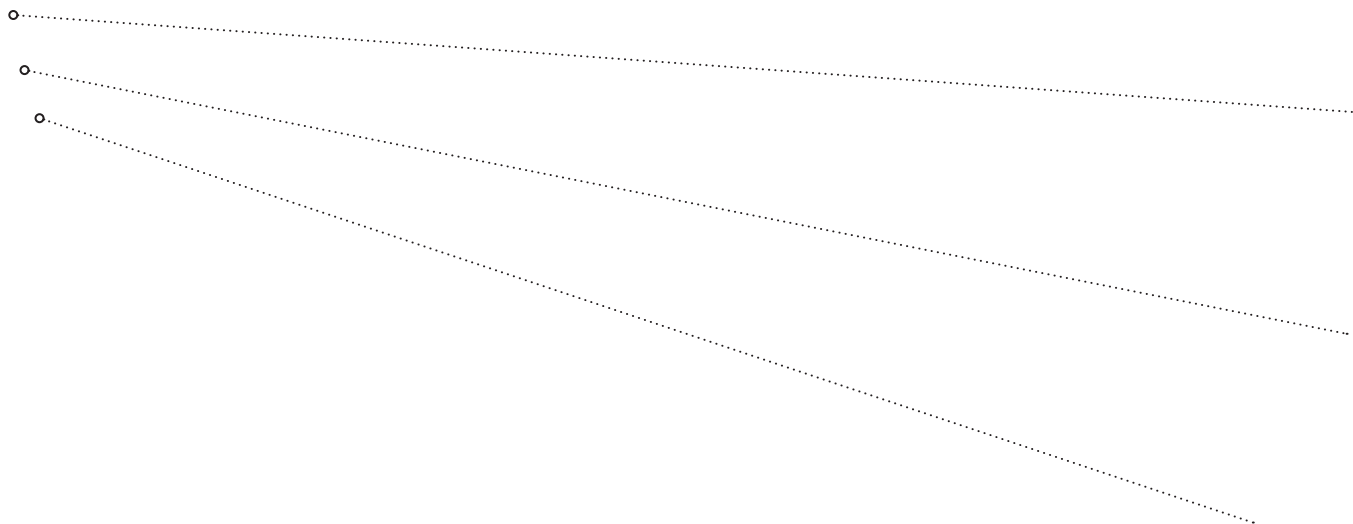
„Majd, ha elrontasz egy képet, akkor azt nekem adod?”

A teljesség igénye nélkül általában ezzel szembesül egy művész anyuka, vagyis UFO a társadalomban, ha nem lenne elég a megtisztelő pályaelhagyó, vagy lemorzsolódott, vagy futottak még kategóriás jelző. Aki „festeget” munka helyett, mégis mit gondol?

Tudom, sok kiváló elme él úgy, hogy el kellett felejtene a tudományterületet, ahol valaha nagynak számított, hogy több diplomás emberek dolgoznak valahol rejtőzködve, nem azzal foglalkoznak, amire születtek. Nem azok az idők járnak, amikor panaszkodni kellene.

Félreértés ne essék, mindenért hálás vagyok, amim van! Igen, a sportolók is edzőnek mennek egy idő után, de ez nem ugyan az, annak az a rendje.

Az anyaságnak pedig az a rendje, hogy minden előtt való, bármiről is kell lemondani miatta!

ANYASÁG ÉS MŰVÉSZET A HÉTKÖZNAPOKBAN

Ne szépítsük: nehéz.

Nehéz magánemberként, azaz kisgyerekes anyaként és művészként is helyt állni. A hétköznapok során mindig probléma időt találni a műtermi munkára. Ebben sokszor segítenek a határidők, felkérések, ösztöndíjak, pályázatok. Az is hatalmas segítség a számomra, hogy a műtermem otthon van – gyakorlatilag szinte lehetetlen lenne az ingázás a műterem és az otthon között, különösen éjszaka. Van olyan, hogy csak akkor van időm a műteremre.

Mindamellet az anyaság, a házasság, a család nagyon fontos a számomra, ezek nélkül nem érezném teljesnek az életemet. Gyakran viccelődöm azon, hogy a gyerekek a „főművek”... De azért ezt félig komolyan gondolom. A gyerek komoly vállalás, nagy felelősség, de ugyanakkor nagy öröm is. Kettő még nagyobb, minden téren... Egy alkotó ember számára mindig más ez az egész gyerekvállalás-ügy, mint egy „hétköznapi ember”-nek. Mert az alkotás teljes embert kíván meg. De az anyaság is valahol... ezért sokszor érzem azt, hogy „duplá”-nak kell lennem. Nem tudnék lemondani sem a családról sem az alkotásról. Inkább belegebbedek, de mind a kettő kell! Minél kisebb egy gyerkőc, annál többet kell vele és annál kevesebbet a művészettel foglalkozni. Minél nagyobb, annál több teret kaphat a művészet. De addig is, az alkotásra mindig szükségem van, ha mást nem, akkor fejben.

Egy művész akkor is művész, ha gyereke, gyerekei születnek – mert alkotó embernek lenni egy létforma, egy gondolkodási forma. Az élethez való hozzáállás. Ezen nem lehet változtatni, valaki vagy az vagy nem. „Poeta nascitur, non fit.”

Azt hiszem egy teljesen átlagos mai európai, városi nő sincs könnyű helyzetben kisgyerekes anyaként. Ott a munkája, a szakmája, a karrierje – és mellette a gyerek(ek). A segítség sokszor nagyon minimális. A házastárs, az anyós, a gyerek(ek) nagymamája, egy segítőkész nagynéni...vagy tudnak segíteni vagy nem, attól függően, hogy élnek-e még, hol laknak, milyen az egészségi állapotuk...a babyszitter nagyon sokak számára szinte megfizethetetlen. A gyereknevelés annál nehezebb, minél inkább egy emberre hárul, és annál könnyebb, minél többen vesznek részt benne. A mai atomizálódott, individualista, virtualizálódott társadalom gyakorlatilag teljesen keresztbe tesz ennek. Egyetértek Vekerdyvel aki szerint régen egy átlagos családban vagy sokan éltek együtt, több generáció, mindenféle rokonnal (ez volt a legelterjedtebb), vagy pedig a jobb anyagi körülmények között élőknel nagy cselédség volt – vagyis mindig sokan voltak a gyerek körül, mindig volt aki éppen ránézzen. Az utóbbi évtizedekben ezek a társadalmi normák teljesen megváltoztak – és így a szülőknek sokkal nehezebb dolguk van... és persze a gyerekeknek is hátrányos ez a helyzet, kevesebb mintát, kevesebbféle követendő példát látnak maguk körül.

Egy művész számára még inkább nehezített terepet jelentenek ezek a körülmények, főleg, ha nő az illető. Bizonyos értelemben „Százkarú Sívá”-nak kell lenni – az egyik kar gyerekeket nevel, a másik kar a háztartást próbálja valahogy csinálni, a harmadik kar feleség/élettárs, a negyedik kar művész, az ötödik kar pénzt keres, a hatodik kar pályázatot ír, a hetedik kar egy barátnővel találkozik... és így tovább, a végtelenségig. Hozzáállás kérdése, hogy ezt ki hogy éli meg. Az éremnek két oldala van: az egyik (negatív) oldal szerint egy mókuserék az egész amiből nincs kiszállás, a másik (pozitív) oldal szerint pedig ez így az élet teljessége, az élet teljesként való megélése, amiben minden benne van ami fontos. Azt hiszem a pozitív oldalra szavazok.

Volt egyszer egy hivatásom, hittem, hogy forradalmárnak születtem és a festézetemmel megváltom a világot. Aztán kiderült van még egy hivatásom a tanítás. Rá kellett jönnöm, hogy 3. generációs művész családban, már oly sok tudás halmozódott fel, hogy szétfeszít, nem tarthatom meg, szét kell osztani, tovább kell adni, mert elvész, ha nem teszem, mert van, amit nem lehet leírni csak tovább adni.

De kiderült nem csak két hivatása lehet egy embernek, egy nőnek, hanem három is!

Gyermekeim születtek, amivel még nagyobb távlatokban tudok látni, láttatni és gondolkodni a világról, de az a pont is elérkezett velük, hogy a 3 hivatás közül egyet le kellett tenni, mert a napok nekem is csak 24 órából állnak. Az ÉNből így MI lettünk, egy másik létforma.

Fejben festek, néha fuldoklok a felgyülemlett vágyaktól. Az alkotói energia, a művészet az olyan, hogy jön, ha az életben más dolgok élveznek prioritást, az attól még legbelül gyűlik, és muszáj csinálni. De most nincs idő szülni és megszületni. Hordom tovább, az egyre súlyosabbá váló terhet. Elengedni nem tudom, lehetetlen, abba belehalnék. Ezért bábaként működök, ha én nem szülhetek, másokat kísérek ezen az úton. A műtermem, amiben nekem kéne dolgoznom, másokat tanítok. Rengeteg alkotói energia halmozódik fel, amit másoknak adok. Magokat ültetek most, ezt tudom teljességgel művelni, palántákat nevelni és erősíteni. Bűn nem átadni a tudást, bűn nem kibontani a szunnyadó tehetségeket.

Négy saját virágom is van. Kikben ott él az isten adta tehetség. Segíték őket is kibontani, jó földben tartani. Nehéz nagyon nehéz, vajon meddig, meddig lehet még várni, tűrni, túlélni és közben látni, hogy négyből 2 biztosan művész pályára lép, mert megadatott nekik is, hogy lángot hordozzanak. A másik kettő még kicsi, a szikra ott van bennük is, meglátjuk képesek vagyunk-e őket is lángra lobbantani.

Lehet, hogy csak hídnak születtem, összekötni a múlt művészetét és átadni a jövő nemzedékének?

13 éve letettem az ecsetet, hogy új életet növesszek, azóta már 4-et gondozgatok. Tetszhalott állapot ez, és még mindig remélem, van ébredés. Újra tavasz van egy újabb remény. Idén már talán elérkezik az a pont, hogy egy művésztelepre is eljuthatnék.

Pályázni minden évben pályázok nagy reményekkel. És közben félek, hogy megnyerem. Mert az élet nagy úr, sodra sokkal fontosabb, sokkal sürgetőbb, azonnali megoldásokat követel. Vajon, hogy fogom állni?

Ha ajánlást kérek egy-egy pályázathoz, az első kérdés: mit csináltál az utolsó 10 évben? Mert nincs töltve az önéletrajz ezen része. Nem készültek nagy gondolatokat ébresztő alkotások, ujjgyakorlatok vannak csak, hogy felszínen maradjak, hogy még ne sodorjon el az ár. De ezek csak tüneti kezelések csupán. Melocco Miklós tanácsolta, ha meg akarok maradni, másoljak a „nagyoktól” hogy újra visszatáljak. Ezt teszem és hálás vagyok ezekért a pillanatokért. Minden pályázatot férfiak írnak és korhatáros, figyelembe sem véve, hogy egy nőművész, és anya életének egy kitüntetett szakaszát az anyaságnak is szenteli. Míg ezeket a csodálatos esztendőket éli, az évek elrepülnek és túlkorossá válik mindennemű pályázathoz.

43 éves leszek, a művészi életút kiteljesedésében kéne járnom. Ésszel tudom ez már a lemez B oldala. De ott kell kezdenem, ahol abbahagytam 29 évesen, kész időutazás. De a győzelem és dicsőség nem azoknak jár, akik nem vállaltak áldozatot.

„Létem, ha végleg lemerült

ki imád tücsök-hegedűt?

Lángot ki lehel deres ágra?

Ki feszül föl a szívárványra?”

MIÉRT NEM FESTEKK?

Három fiam van, teljes állásban középiskolai rajztanárként dolgozom, osztályfőnök vagyok és mellesleg, elvileg, festőművész. Az időgazdálkodás sosem volt erősségem, a halogatásban viszont tők jó vagyok. Ezért legtöbbször szalad körülöttem minden és én magam is szaladok mindenhova. Évek telnek el festés nélkül. Hol jobban, hol kevésbé hiányzik, de az alvás néha még sokkal jobban. Ha majd egyszer igazán kialszom magam, ha lesz heti egy szabad délelőttöm, ha majd a spájzban végre rendet teszek és kiszabadítom mélyéről a vásznaimat, ha majd lesz takarítónőm és/vagy műtermem, ha majd ez meg az, na akkor tuti festeni fogok. És képzeletem szerint nem is akármilyet! Ha már végre valahára festhetek, akkor valami nagyon szépen, nagyot, felemelőt kéne festeni. A GYES-ikonok után egy új sorozatot. Még pontosan nem tudom, mit és hogyan, hiszen ahhoz is idő, nyugalom és elmélyülés kell, hogy kiérleljem a belső képet meg a koncepciót, ugyebár. Mivel az időkeret szűkös lesz akkor is valószínűleg, kész tervekkel kell rendelkezennem, mielőtt elkezdem, nincs lehetőség bénázni. Nagy feladat, nagy elvárás, megfoghatatlan és idealisztikus az egész.

Túl nagy a kontraszt a konkrét, mindennapos muszáj-feladatok és az alkotás elvontsága, szabadsága között. Hát nem sokkal egyszerűbb jól elmosogatni, kitergetni, szépen estimesét olvasni, igazolásokat rögzíteni az e-naplóba? Olyan sok a rövidtávú és sürgető feladat! Ezek kipipálása ad némi pillanatnyi sikerélményt, „frankónmegcsináltamvégül” érzetet, mégis folyton büntudatom van amiatt, hogy amit épp csinálok, azt valami más helyett csinálom voltaképpen, amit szintén fontos lenne csinálni, csak az sokkal nehezebb és nem is biztos, hogy jól sikerülne. Férfim néma szemrehányása sem segít, amiért túlságosan lestrapálom magam az iskolában, amiért mindig úgy elfáradok az önérvényesítésben, hogy nem jut elég idő, energia a családra, órá. Igazán felháborító luxus lenne így még a festésre is időt szánni...

Hogy lesz ebből elmélyülés? Szent ihlet? Érzem, hogy mégis lehetséges valahogy. Mondjátok, hogy ezek mind csak hülye kifogások!

VÉREHULLÓ FECSCKEFŰ

A Vérehulló fecskefű a legutóbbi verseskötetem címe. A címben benne van a vér, amely központi elem, hiszen egyrészt a várandósságkor elmarad a vérzés, másrészt a szülés vérrrel jár. A fecske, a madár, a repülés is fontos volt nekem, sok asszociációt behoz.

2021-ben született a lányom, két hónappal azután, hogy lediplomáztam a bécsi Képzőművészeti Egyetemen. Ez teljesen felforgatott mindent, amit addig a munkáról, az alkotásról, a társadalomról, a személyközi viszonyokról és a gondoskodásról éreztem és gondoltam.

A női közösségeket a művészetben és az élet minden területén nélkülözhetetlennek látom. Az irodalmi közegben szembetűnő, hogy a nők egyre inkább próbálnak egymásra találni, együtt dolgozni, beszélni arról, hogy miért nehezebb az irodalmi pályát nőként választani, és hogy mik azok a dolgok, amelyek rendszerszinten megnehezítik, hogy a nők – nyilván nemcsak az irodalmi pályán, de ott is – megtalálják a helyüket. Hogy milyen példáink és mintáink vannak, és hogy ezek közül melyiket lehet követni, melyiket lehet átírni. Az anyák nagyon elszigetelődnek, ezért is fontos a női közösségek jelenléte.

Nemrég beszélgettem egy barátnőmmel, aki művész és anya, tőle tudom, hogy a művészeti pályázatok között ugyan egész sok rezidenciaprogramot találni, de ha a keresési találatokat az alapján szűröd, hogy lehet-e vinni gyereket, akkor iszonyatosan leszűkülnek a lehetőségek. Az akadémiai és művészeti pályán nemzetközi szinten ráadásul nemcsak az az elvárás, hogy ne legyen gyereked, hanem hogy ne legyenek kötöttségeid, ne legyél senkivel olyan gondoskodó viszonyban, amely miatt nem tudsz egyik napról a másikra átutazni a világ másik felére, hogyha mondjuk ott van egyetemi állás vagy rezidenciaprogram. Ezért akik a pályán maradnak, általában vákuumban élnek; gyakran ők is úgymond elszigetelődnek, csak más módon. Ha sikeresek akarnak lenni, akkor kizárólag individuusként léteznek, egy ilyen élethelyzetben pedig nehéz egy közösség tagjának lenni. Érdekes ezzel szemben megpróbálni olyan helyzeteket teremteni, ahol a gondoskodási feladatokat ellátó emberek alkotóként is jelen tudnak lenni, és azon elgondolkodni, hogy ezt milyen társadalmi berendezkedés, milyen szemlélet tenné lehetővé.

Egy kötetet írtam a gyermekvállalás előtt, a másodikat pedig a várandósság és a kisbabság kor alatt. Elég hektikusan született, nagyon-nagyon kicsi volt a lányom, és emiatt összevissza írtam. Volt bennem egy „akkor írom, amikor történik” felfogás. Csak később jöttem rá, hogy a saját születéstörténetem is inspirált. Először azt hittem, hogy csak az anyaság szerepéről szól ez a könyv, legalábbis tudatosan ennek a tapasztalatát és társadalmi kontextusát akartam megragadni. Az embernek, amikor szülő lesz, gyakran eszébe jut az egész gyerekkora, és az én születésemnek a története is abszolút felidéződött a várandóssággal.

Amire a kötet kapcsán és sok más bátor és felszabadító női szerzővel való tapasztalatom során rájöttem, hogy nem kell tökéletes szöveget létrehozni, amely teljesen megcsiszolt és kész a publikációra, hanem írhatod a gyereked hálószobájának a padlóján is, és pont azért fog működni, mert ott írtad meg. Úgyhogy én is ezzel próbálkoztam.

Egy kisbaba születése soha nem tapasztalt határok ledőlését jelenti. Az ember azt tanulja, arra szocializálják, hogy ő egy entitás, és ő az, aki eldönti, mi akar lenni és milyen döntéseket hoz a saját életéről. Individualizált módon tekintünk magunkra, az identitásunkra. Nem voltam felkészülve arra, hogy nem vagyok egyedül, hogy folyamatosan velem van egy másik emberi lény. Amikor fizikailag nincs jelen, akkor is hozzám tartozik, ezt talán a szoptatás időszaka ragadja meg a legérzékletesebben. A kisbabának fizikailag szüksége van rád, nincs olyan, hogy egy hétre elmész és egyedül vagy, egy órára is nehezen megy az elején. A folyamatos szükség észlelése felülírja a tapasztalatot, hogy különálló egyének vagyunk, és hogyha az ember belegondol, akkor ez tényleg így van.

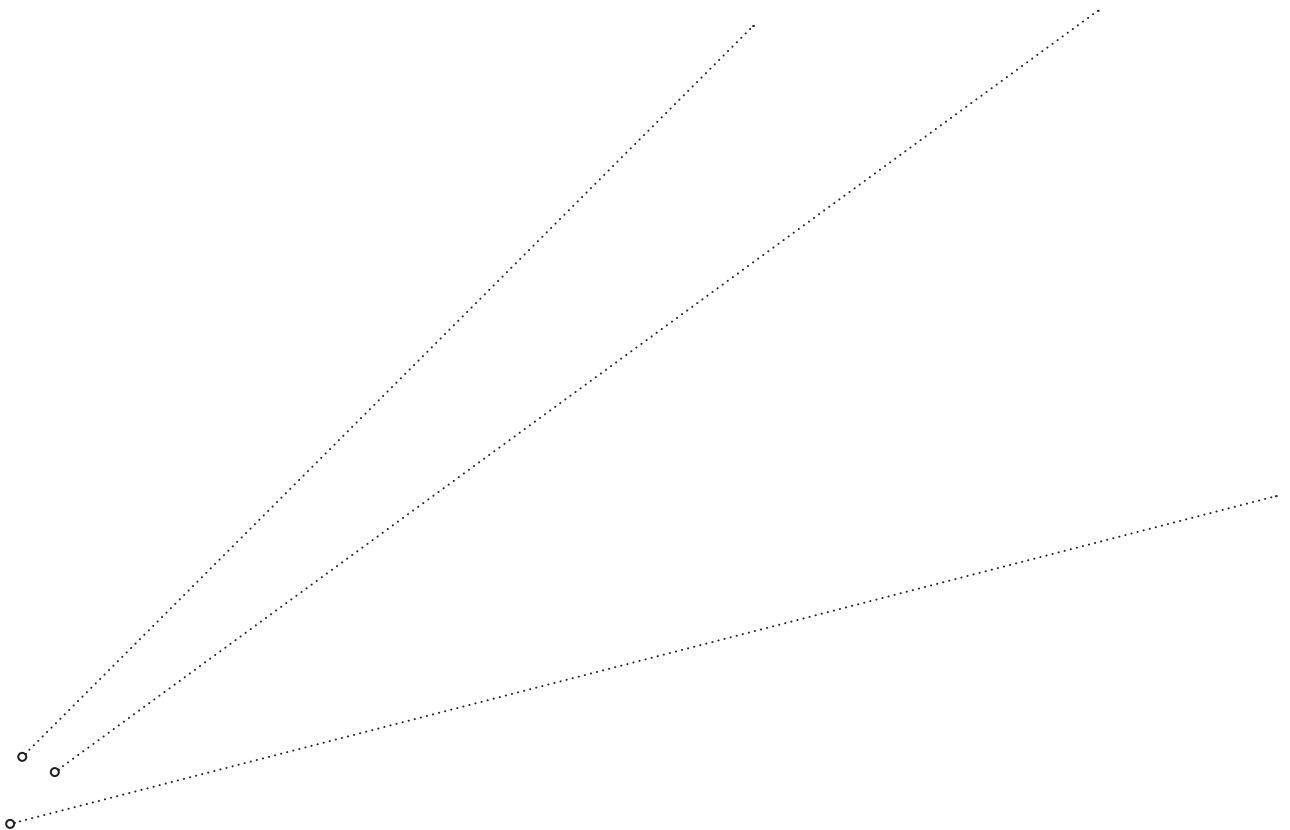
Mindig rendszerekben vagyunk, és rá vagyunk utalva másokra – a társadalom nem egyének és egyéni teljesítmények összessége, hanem bonyolult kölcsönösségek, gondoskodási láncok rendszere.

Ezt nagyon durva volt megtapasztalni azzal együtt, hogy a gondoskodás kiszolgáltatottá tesz. Ahhoz, hogy a kisbaba nélkül lehess, szükséges más felnőt, akire támaszkodhatsz. A sokk, hogy nem az van, hogy írsz, és azt csinálod, amit akarsz, és az alázat, amelyet ez a felismerés hozott, nekem alkotóként is fontos volt. Valahogy a szabadság nem olyan egyértelmű. Szerettem volna, hogy látszódjon, a legtöbb ember rendszerbe ágyazott, és hogy számítanak az anyák, szükség van rájuk, és nekik is szükségük van emberekre.

Én akkor tudok a legjobban kapcsolódni a gyerekemhez, ha le tudok lassulni, tehát elkezdem úgy látni a dolgokat, ahogyan ő, vagyis mintha először látnám. Ez azt jelenti, hogy nagyon érdekel a világ, ezért nagyon lassan, részletesen fogadom be, és rengeteg kérdésem lesz. Ugyanakkor, mivel közben van egy irtózatoss prés, a munka, a pénzkeresés, az összes „felnőtt dolog”, a gyerek biztonságának a megteremtése, a mindennapi gondoskodási dolgok, amelyeket meg egy felgyorsított tempóban kellene folyamatosan nyomni, nagyon nehéz megtalálni ezt a lassú tudatállapotot. Sokszor kiváltságnak éreztem, hogy én ezt megtapasztalhatom a gyerekemmel. Amikor valamennyi munkát elengedhettem, akkor tudtam igazán jól kapcsolódni hozzá – viszont amikor a róla való mindennapos gondoskodás elborított, akkor nehéz volt megtalálni ezt a tempót, mert egy darálóban éreztem magam.

Emlékszem, amikor iszonyú kicsi volt, és azt éreztem, hogy egy pillanatra sem álltam meg egész nap, alig mosolyogtam rá, mert annyira durván gyorsan kellett mindent csinálni. Irigyeltem azokat, akik amikor meglátták, tudtak neki örülni, rá tudtak mosolyogni, mert a fejemben csak az volt, hogy most tisztába kell tenni, most éhes, most aludnia kéne, és ez el tud borítani. Ha közben elkezdesz pénzt keresni, akkor végképp. Szerintem ez egy érdekes ellentmondás, amely a gyerekekben is ugyanúgy ott van, hiszen a teljesítménykényszernek sokszor már ők is ki vannak téve. A lelassult szemlélődés viszont kapcsolódási lehetőség, és fontos a mentális jóllétünk érdekében is.

Folyamatosan dolgozom, sok képzőművészeti projektben veszek részt, írom a következő könyvem, és fontos nekem, hogy a munkám által is rámutassak a gondoskodásra, az anyák láthatatlanságára - ugyanakkor figyelniem kell, hogy hogyan megtartható az egyensúly, hogyan kaphat mindebben teret a családommal való hétköznapiaság, a lelassulás, a kapcsolódás.

SZÉTSZAKADÁS ÉS LOPOTT IDŐ

Nehéz elkezdenem ezt a szöveget. Azt gondoltam, korábbi írásokból összeollózok valami elfogadhatót, hiszen többnyire már leírtam ezeket a gondolatokat. Sajnos a laptop, ami épp nálam van, valamiért nem szerkeszti a word dokumentumokat, így ez a tervem meghiúsult.

Pedig gondoltam, de jó, megírom végre hazafelé a Makó-Budapest buszon, végül is 3 óra 15 perc az út, pont jó lesz. Nos, a mobilomon tudok csak írni, ez kissé nehézkes, de most van időm, talán valameddig eljutok. Legalább hasznosan töltöm az utazást.

Mostanában nagyon sokat utazom. Hetente minimum 6-700 kilométert buszozom és vonatozom, bkvzom Budapest-Monor, Budapest-Makó-Magyarcsanád között. Mindig úton vagyok, fizikailag mindenképpen, talán lelkiileg is. Budapesten a Kisképzőn előkészítőt tartok vasárnaponként. Monoron is tanítok a gimnáziumban. Magyarcsanádon pedig kezdjük kialakítani a jövőbeli műteremotthonunkat, ahová idén nyáron költözünk. Februártól pedig már Makón is tanítok az Alapfokú Művészeti Iskolában és Magyarcsanádon is tartok festészeti foglalkozásokat. Szóval jelenleg a fent említett négy külön településen dolgozom tanárként, múltkor kiszámoltam, hogy minimum heti 30 órát tanítok. Lehet, hogy ez kicsit sok. De a bevétel szükséges a gyerekek miatt.

Egy egész munkatervet is írtam az utazással kapcsolatban még a tavalyi évben, festmények is készülnek lopott időkből, de a befejezéssel gondjaim vannak. Van legalább hat elkezdett képem, tulajdonképpen szimultán belefestek néha.

Már a gyerekek előtti időszakban is időhiányban szenvedtem, de belegondolva nem is értem, mitől fáradtam el akkor annyira.

2015 június – 2020 szeptember között, öt év alatt szültem négy gyermeket, közben néha tudtam azért festeni, egy, illetve két gyerek mellett egész sokat. Pályázaton is nyertem, kiállítottam gyakrabban. A harmadik, majd a negyedik születése viszont jóval megnövelte a teendők listáját és sokkal kevesebb időm jut az alkotásra vagy egyáltalán arra, hogy eljussak egy-egy kiállításra.

Már másfél éve napi 3-4 órát alszom, ugye a háztartással is kell foglalkozni, de sosem sikerül olyan rendet csinálnom, amelyet szeretnék. A négy kicsi fél óra alatt szétrombolja egy napi munkámat. Rettenetesen frusztrál, hogy ide-oda kapkodok a teendők között. Pedig alapvetően maximalista vagyok, de ezt el kellett engednem.

Valahogy a festés mindig a sor végére kerül. Mosás, teregetés, hajtogatás, mosogatás, főzés, rendrakás... mindig kimarad ezek közül is valami, mintha egy örök körforgás lenne. Uzsonnakészítés az iskolásnak, mindig kikészíteni a holmikát, minden befizetnivalót, kirándulást, programot, orvost megjegyezni, intézni. Persze mindig van valami, amit elfelejtetek, kimarad. Ezek gondolom más anyáknak is ismerősek.

Nagyon gyorsan jöttek a gyerekek egymás után, körülbelül másfél év különbséggel. Ebben a családi példát követtem, mert édesanyám hat év alatt szült öt gyereket. Emlékszem, hogy mindig főzött, pakolt, takarított. Otthon volt velünk, apa dolgozott. Mindig fáradt és feszült volt, sokat kiabált, de délután tanult velünk és minden hétvégén finom süteményt is sütött nekünk. Sajnos túl sokszor vagyok türelmetlen én is a gyerekeimmel, ezen kellene dolgoznom.

Utólag visszagondolva, nem is értem, hogy bírtam ezt a sok terheiséget ilyen rövid idő alatt. Flóra 8, Erik 7, Blanka 5, Vince 3 éves. Nagyon szeretem őket, jó gyerekek. Vincénél nem olyan régen derült ki, hogy autista, hogy pontosan mi a gond, még vizsgálják. Fejlesztjük, speciális bölcsődét kezdett most. Tündéri kisfiú, nem beszél. Vele kapcsolatban magamat hibáztatom, hogy másfél éves korában visszamentem tanítani és kevesebbet foglalkoztam vele. Több akvarell és akril vagy olaj sorozatban is ábrázolom a gyermekeimet, családot, bár a legtöbb képet meg se osztottam. Van emellett egy császármetszés sorozatom (ez mostanában aktualizálódik ismét, festészetileg), ami a négy császárral világra jött gyermekek születésének élményét, körülményeit örökíti meg némileg idealizált módon. Amikor 2017-ben elkezdtem ezt a sorozatot, még csak két gyermekem volt. Ezzel a témával egy erősen tabu témát feszegetek, ami ugyan megosztó, de talán pont emiatt is tartom ezt fontosnak. Szeretném ezt is tovább folytatni, készültek azóta új akvarellek, egy-két kép. Ötletem bőven van. Ezek a varratos, vágásos festmények és a mögöttes gondolatok még mindig aktuálisak számomra. Sőt, ismerőseim is és nem ismerőseim, akik találtak ezekkel a munkáimmal, sokan magukénak is érzik, főleg azok, akik így is szültek. Az első festmények készítése óta eltelt 6 év, azóta születtek még ketten, ők is szintén császármetszéssel. Ezekről a sebekről is vannak képeim, rajzok, festmények. De nem osztottam meg belőlük azóta semmit. Mostanában gondolkodtam el azon, hogy ezeket is publikálni kellene valamilyen módon. Végül ugye mindegyikőjüket császármetszéssel hoztam világra, pedig nem ez volt a tervem. Hálás vagyok az orvostudománynak, mindenkinek, akik segítettek a nehéz helyzetekben fizikailag és lelkiileg is, hogy itt lehetünk mindannyian, mert 150-200 évvel ezelőtt szinte biztosan nem maradhattunk volna itt.

Az anyaság mellett nekem például az is fontos, hogy nőnek érezzem magam. Szeretek sminkelni, öltözködni, próbálok normálisan kinézni. Mindig lényeges volt, hogy mit gondolnak rólam mások, a férfiak főleg.

A szemem alatt a karikák egyre mélyülnek és mostanában érzem azt, hogy túl sokat vállalok. Nincs időm kikapcsolódni, egy filmet nem tudok megnézni, könyvet elolvasni.

Néha kapok megrendelést, ami nagyszerű és persze elvállalok mindent az anyagiak, megélhetés miatt. Viszont nagyon nehezen megy ez is, toloom magam előtt a feladatokat. Egy évvel ezelőtt kétszer ennyi hajam volt. Próbálok figyelni, vitaminokat szedni és nem mindig kávézni. Talán lassítani kellene, mert a gyerekek még kicsik. Mikor már éjjel az ágyban fekszem, hirtelen eszembe jut, hogy ezt és ezt nem csináltam meg és jajj, a fenébe is, de megint nem folytattam a megrendelést, pedig sürgető lenne, hú, nem küldtem el három levelet és sorolhatnám.

Imádom főzni, sütni, a konyhában tevékenykedni, befőzni, lekvárokat, szörpöket eltenni, fermentálni. Tavalyelőtt ősszel-télen még volt időm sajtot készíteni, a gyerekeket is bevonva. Például parenycát is gyúrtunk, nagy lelkesedéssel nyújtották a sajttesztát és öröm volt nézni, ahogy eszik. Ez a hobbyim tulajdonképpen.

Kertészkedni is szeretek, imádom a növényeket, van egy kis fűszerkertem is, de most már arra sincs időm és energiám. Annyira várom, hogy egy kis nyugalom legyen! Valószínűleg, ha leköltözünk vidékre, kicsit megvalósul ez. Legalábbis nem kell annyi helyre mennem és a családra is több időm jut.

A vidéki ház felújítását is én kezdtem el és csinálom, mivel én megyek hetente oda, nem is tudnánk kilogisztikázni máshogy a férjemmel. Ő viszi-hozza a gyerekeket az intézményekbe. Ez is rengeteg figyelmet von el az alkotástól.

Most pedig a szüleim házát sikerül eladni a testvéreimmel és egy hónap alatt teljesen ki kell üríteni. Ezt főleg húgom és én csináljuk (neki három gyermeke van, orvos), mivel a két öcsém külföldön él. A rendszerezés, jogi és egyéb ügyintézés, költöztetés leszerzése két nagycsaládos nő feladata.

Emellett pedig mindent csinállok, amit fent leírtam, szabadságot nem igazán tudok kivenni tanárként, csak a kötelező szünetekkor. Most pedig a tavaszi szünetben is pakolhatok, ahelyett, hogy a gyerekeimmel lennék csupán otthon és készülődnék az ünnepre. Jön a Húsvét, nekik az is nagyon fontos. Persze megoldom, sütünk kalácsot, főzünk sonkát, festünk tojást, lesz a kertben tojáskeresés és jó hangulat. Nem unatkozom majd, az biztos.

Segítségem tulajdonképpen minimális. Az én szüleim már nem élnek, testvéreim távol laknak, a rokonok is. Férjem családja elfoglalt, dolgoznak. Pénzem nincs se bébiszitterre, se takarítónőre. Mondjuk a takarítónő előtt is el kellene pakolnom, hogy hozzáférjen mindenhez.

Örülök, hogy van időm néha alkotni is. Az utazások miatt mindig van nálam egy kis akvarell blokk, ecsetfilcek, akvarell és tölthető ecset. Egyszer egy komplett utazós kiállítást szeretnék ezekből összehozni, a korábbi munkatervemben is írtam erről:

Elkezdtem skiccelni, vonatokon, buszokon. Az embereket is elkezdem figyelni, nézni, új karaktereket találni, rajzolni. Azokat, akikkel utazom. Hallgatni, figyelni. A szituációkra adott reakcióikat. Kapcsolódásokat – Emberek: Férfi-nő; Anya-gyermek; Idősek; Barátok; Iskolatársak; Kollégák; Ismerősök; Idegenek; Kötekedők; Elalvók; Jármű után rohanók; Lekésők; Jegy nélkül utazók; Részegek; stb. Vonzásokat. Elengedéseket. Harcokat. Az Utazók sajátosságait. A járművek belső tereit. A sofőröket, vezetőket. Felelősséget. Hatalmat. Kapaszkodókat – ahogyan használják vagy nem használják az utasok. Átvitt értelemben is. Korlátokat – a járműveken és az emberek között. Szabályokat. Jeleket. Mindannyian és mindig úton vagyunk. Mennyi út és mennyi felé visz bennünket. Úton vagyunk elindulástól megérkezésig; születéstől a halálig, egy kapcsolat kezdetétől a lezárásáig, a változás vágyától a változás befejeződéséig. Sok esetben az „útonlevés” az egyedüli alternatíva arra, hogy új dolgok kerüljenek az életünkbe, új ismeretségek szülessenek, új kapcsolatok épüljenek, új ismereteket, új tapasztalatokat szerezzünk. Legalábbis az utóbbi évben ezt érzem.

Még rengeteget tudnék írni, de így is átmentem a tényleírásból egyféle panaszkodásba. Sokan mondhatják, hogy minek vállaltam ennyi gyermeket, rosszul osztom be az időmet, minek megyek dolgozni, adjam fel a festést, nem lehet így csinálni.

Úgy érzem, hogy megfordultak a szerepek a mai világban. A mai nőkre sokkal több feladat hárul, mint akár 50 éve. Felgyorsult a világ. Nagyon sok nőtársamnál látom azt, hogy sokat vállalnak. Mégis folytatom, bízva abban, hogy a munka és az áldozatok, a nemalvások egyszer meghozzák az eredményt.

Tudok alkotni, gondolkodni. Ez most egy ilyen élethelyzet. Megpróbálom kihozni belőle a maximumot.

Köszönöm a figyelmet.

A Makó – Budapest között közlekedő Volánbuszon és Budapest – Monor között, valahol FERIHEGY környékén a vonatról írt soraimmal, üdvözlettel:

Kiss Adél

négygyermekes anya, festőművész, tanár, nő

ANYASÁG ÉS MŰVÉSZET

Nagyon jó ötletnek tartottam a kezdeményezést, és úgy éreztem, az engem nyomasztó terhek puttyján egy kis ablak nyílt, mikor Heni elküldte a kiállítás koncepcióját. Mégis, nehéz elkezdeni... Mit is szeretne az ember hangsúlyozni, és ha meg is van, hogyan artikulálja azt? Mint oly sok esetben, itt is azt tudom először, hogy mit nem szeretnék:

Rinyálni.

De ez is olyan relatív. Hiszen az egyszerű tényközlést (pl.: napi események elsorolása, olyan szemszögből, hogy mit csináltam) is adott esetben panasznak titulálható... Maradok a bevált, kissé skizoid, ugyanakkor hasznos, saját vállamra kiültetett felettes én szemszögénél, amelyben parallel szemlélem és élem az életem.

Belülről kezdem.

Az anyaság átírta az életemet. Gyermekem érkezése, és immár kicsit több, mint három éve tartó köztünk léte hátra sorolta a művészetet és a szabad akaratot is. Ezt a fájdalmas hiányt szerencsére a hatalmas szeretet orvoslja. De, miként a legtöbb alkotó nőnél, nálam is kettős természetű ez az érzélem, ez az erő. A gyermekemmel töltött idő boldoggá tesz, közben azonban gyakran nyomaszt a hívás az alkotás után. Hömpölyögnek az agyamban a gondolatok, és formát szeretnének kapni az érzelmek. De maradok a szőnyegpadlón ücsörögve, műanyag csészémet tartva, és várom a játék kávéját, mert Nórika tudja, hogy az anya kedvence. Vagy épp futok a kisbicikli után, vagy sorolhatnám a láthatatlan házimunkák sorát, amiket egymás után újra és újra végzek és picikéket harapva veszik el az erőmet, ami estére meg is kopik rendesen. Tanítok egy Művészeti Gimnáziumban, szervezek művésztelepet, és az MMA ösztöndíjasaként folytatom művészeti tevékenységemet...Ha sikerül, gyakorlatilag lopva, elcsent időkben tudok dolgozni.

Azért néha sikerül létrehozni egy-egy új munkát, de ez az alkotási folyamat nagyon messze van attól a termékeny, egymásból építkező nagybetűs FESTÉSZETTŐL, ami után oly nagyon sóvárgok.

Ami viszont nem hiányzik „időmilliomos” korszakomból az a folyton jelen lévő, sokszor aludni sem hagyó szorongás. A vonal és pont értelmén, az élet múlandóságán, a dolgok hiábavalóságán... Kislányom születése valahogy beragyogta ezeket az árnyékokat, és a folytonos mardosás megszűnt. Természetesen van mindig gond, aggodalom, feszültség most is. De értelmet adott mindennek a gyermekem léte.

Például egyes, régebben nyomasztó művészeti probléma, melyre magyarázatot keresve magamat belülről égetve keringtem tudatilag, azt képes lettem, mint jelenséget szemlélni, és ez mindenképpen hasznos számomra. Ehhez biztos hozzátesz éveim száma is, mely egyre csak nő.

Gyakorlati aspektusból a dolog úgy „fest”, hogy elenyésző segítség mellett szervezem a család és a munka ügyeit. Ez is relatív, hogy kinek mi a kevés... Nem szeretném itt részletezni az időbeosztásom. Az tény, hogy számomra a bölcsi a segítség, amit sajnos kislányom egyáltalán nem szeret. Valódi munkát akkor tudok végezni, ha van szabad pár órám, mondjuk 4, vagy 5. Mikor ezeket a sorokat írom, kislányom a hatodik hete van itthon, egymás után jöttek a vírusok, lázzal, antibiotikum kúrákkal, és nem is tudtam érdemben dolgozni. Nagyon nehéz összeegyeztetni, főleg, ha beteg a gyermek, mert akkor koalaként kapaszkodik folyamatosan, amimbe csak tud.

Lassan tanulom, és egyre jobban alkalmazom az agyban festés folyamatát. Próbálom az egyes ötleteket, motívumokat készre érlelni úgy, hogy csak a belső kivetítőt használom.

Így amikor, végre odajutok, nem lesz sok kérdés. Illetve előtérbe kerültek a különböző alternatív hordozók, és azok szimbolikája, ami egyébként is a kutatási területem. Összefoglalva, művészetet létrehozni számomra anyaként sokkal nehezebb, de létezni jobb!

ŐSZINTE VALLOMÁS EGY KORTÁRS NŐI ALKOTÓ ÉDESANYA TOLLÁBÓL...

Különös, hogy épp életem mostani pontján érkezett el hozzám ez a kérés. Írni, vallani életemben a művészet, alkotás és anyaság, család kapcsolatáról! Vagyok én, és vagy Te: az Alkotás, a Művészet. És van a harmadik: kettőnk Kapcsolata. A Kapcsolat egy harmadik fél. Akit táplálni kell, időt szentelni neki. Mert el tud halványulni, sőt, elhal, ha nem törődnek vele. Többször megfogalmaztam már, fel kellene készíteni a lányokat, amikor úgy döntenek, alkotói pályára köteleződnek el. Mit mondhatnék én erről az elköteleződésről valakinek, aki még előtte áll?

Az alkotás szenvedélyét a szerelemhez tudnám hasonlítani. Amikor köztem és az Alkotás között létrejön a kapcsolat, flowban vagyok, áramlásban, szent időben, kitüntetett jelenben. Az én életemben ez a szerelem volt az az első, az igazi, ha úgy tetszik. Hála Istennek, szüleim támogatták ezt az elköteleződést, és nem bánták, ha a művészethez "megyek feleségül", bár ez a vőlegény igen nagy kihívások elé állított. Nem volt valami tehetős, de talán szüleim is azt remélték: szegényen, de boldogan fogunk egymással élni. A nagy szerelem felnőtt módra való kibontakozását hozta a Képzőművészeti Egyetem. Épphogy elkezdtem, kiderült, hogy gyermeket várok. Gyakran látok párokat, akiknek a kapcsolata hatalmas kríziseken ível át, amikor párból szülővé lesznek. Szám-talan kapcsolat remeg bele a gyermek jöttébe. Mert utána nehezen talál vissza egymáshoz a pár. A gyermek előtti szoros összefonódás, amikor még csak ketten voltak: nincs többé. Ez egy gyász.

Bármennyire is kárpótolt érte ezerszeresen a gyerekek léte. Ezt a gyászt én nem nagyon engedtem meg magamnak. Mindig tevékeny voltam, sok mindenbe forgattam bele ezt az alkotó energiát. Például önellátó közösség szervezésébe. Mélymulcsos kertembe. Tanulócsoportunkba. Női körbe. És csak szól bennem a vers dalként, ahogy Lovassy András megzenésítette:

Lackfi János: Billentyűk

*Te odalenn zongorázol
én verset írok idefenn
hogyha egymáshoz közelednénk
gyermekeink közénk pörögnek
a te szoknyádba kapaszkodnak
az én ingembe akaszkodnak
kik öleléseinkből lettek*

*meghiúsítják ölelésünk
mire este lesz elaludtál
mikor reggel lesz én még alszom
majd beleöljük billentyűkbe
te odalenn a zongoránál
én idefenn számítógépnél
amit elmondanánk egymásnak
egyetlen nagy ölekezésben.*

Édesanyám, amikor megtudta, hogy várandós vagyok, az első mondata ez volt: „mi lesz az érvényesüléseddel?! „Anyá leszek. Mondtam. Nem a karrier a legfontosabb.

Farkas Ádám megvette első szobromat, amit Áronról mintáztam. Lavór volt a címe. Szökőkút tervnek is beillett volna... Áron Markolt Cyuri targoncájában töltötte első éveit. A 3/3-as műteremben, a porban és a bölcsődében, amíg én az Epreskertben dolgoztam. Nekem a napi rutin ez volt: vele indítani és zárni anapokat. Egészen más

volt, mint a szabad művésztanonc létezés... Áronról készült portrémát hamarabb ismerte meg későbbi férjem, mint engem. Amikor Pap Éva, szobrász barátnémhoz járt udvarolni az Epreskertbe. Rabul ejtette a szobor. Kötődése lett hozzá. Most, 20 évvel később, Áronnal mély apai kapcsolata van. A szoborral örökbefogadta Áront, magát is. Az Epreskertben disznót vágtunk. Én főztem üstben a székelykáposztát. Azon a bulin jöttünk össze. Most válunk. Felneveltünk négy gyermeket.

40 éves korára kialakul a művész egyénisége. Mondta Molnár Sándor. No de mi van a nőekkel? Akik anyák lesznek és feleségek?

Emlékszem, összefutottam vele egyszer az Andrásyn. Sokszor kísértem Őt régebben ugyanezen az útvonalon, ahogy szépen, komótosan ballagott az Epresbe, tanítani pénteken. Most is így ballagtunk. „Hogy áll a művészettel?” – kérdezte. Akkor jártam a harmadik babánkkal a kezdeti útvesztőket... Csak lesütöttem a szemem. Ő csak anyit mondott: „nem lesz ebből semmi.” Igaza volt.

Néhány évig egy-két művészeti suliban tanítottam. Ebből fenn tudtunk maradni. Valami kapocs volt ez az alkotással. De a megmaradásról szólt. „Érdekházasság”? Remény, hátha visszatérhet a szerelem...

A konyhaasztal volt a műhelyem. Egyetlen íróasztalfiókban elért mindaz, ami megmaradt a nagy szerelem idejéről. Rajzszen- és akvarell-készletem, ceruzáim, egy-két jó papírú vázlatfüzet. Néha, félve kinyitottam az ajtaját. De amikor megláttam az eszközeimet, elsírtam magam és gyorsan visszacsuktam az ajtót. Mesterem, Orr Lajos, felesége Egri Erzsébet, festőművész. A fülemben cseng, ahogy mesélte: “azért tudtam visszatérni a művészethez a három gyerek után, mert Lajos mindenben mellettem állt és támogott.”

Azt reméltem, nekem is ilyen lesz Csaba. Hogy amikor végre én következem, akkor majd a műhelyünk és ő megtart engem, bakot tart nekem, hogy visszapattanhassak a nyeregbe... Most itt állok megint az elején. De nem vagyok az elején. 44 éves lettem. És egyedül vagyok. Itt egy Buddha szobor kezdemény... bizonytalan vagyok és sebezhető. Hogyan? Honnan folytassam? Folytathatom?

Egyetlen kiállításom a hosszú évek alatt. Címe: Ariadné fonala... Vajon elszakadt teljesen? Vagy megtalálhatom még valahol a labirintus útvesztőjében?

Mint egy régi szerelem. Akit elhagytam, mert jó anya akartam lenni. Nem hagytam el érte a családom. Hűtlen voltam hozzá, mert nem ment egyszerre a családomhoz is hűségesnek lennem.... Ha vele voltam, büntudatom volt, mert éreztem, hogy nem vagyok jó anya. Ha anya voltam, utána sóvárogtam.

Írtam, mert ahhoz nem kellett anyag. Énekeltem, kertet műveltem, női kört alapítottam. Nem, ezekről nem írnak majd a Balkonban. Persze vannak művek, melyek nem az örökkévalónak készülnek. Pap Évával a Levelekkel a folyókért című akciónk a Margit Szigeten. Sokszáz falevél, kipréselve... Markolt Gyurival csináltunk kemencét, amiben az ezernyi agyaggolyót kiégettük. Ők voltak a nehezekek, sokszáz úszónkhoz, melyet parafadugó tartott fenn a vízen, hogy a levelek, mint megannyi integető tenyér a vízre bocsátva, integetve leússzon a Parlament előtt és elsodródjon a tengerig... Áron kicsi fiú volt még. Fogta a kezem. Karátson Gábor írta a megnyitó szöveget. A buddhisták homokmandaláihoz hasonlította. Homokmandala volt mindaz, amit eddig alkottam, amit az idő seprűje eltüntetett egy pillanat alatt? Hűtlen voltam a Művészetemhez, hogy hú lehessenek a családomhoz, lojális a férjemhez. Akitől most elválok.

Volt idő, amikor Balatonszepezdre mentünk művésztelepre többedmagunkkal az Epreskerti szobrászok közül. Hívtuk Melindát is, jöjjön. Akkor már megszülettek a gyerekei. Amit akkor mondott, szállóigévé lett köztünk: “Hívjatok fel tíz év múlva!” Én nem hittem, hogy ez komoly. Pedig az volt. És ennél tömörebben nem is fejezhette volna ki azt, amit most, összegezve érzek mindezzel kapcsolatban.

Ki jegyzi fel? Hol marad nyoma csodálatos női alkotók tíz, húsz éveinek? Valaha azt álmodtam: szobrokat fogok mintázni, amit ő fog bronzba önteni. Ennél szebbet nem tudtam elképzelni. Valóra vált az álom, még ha nem is állta ki az idő próbáját. Kézműves rendezvényekre jártunk, ahol alkothattam. Az volt az egyetlen kapocs köztem és a művészet közt, meg a közös megrendeléseink. Számos, kisebb-nagyobb minta belőlem született. Most ez a kapocs is elveszett. Nem visz magával ebbe a világba már.

Útkereszteződéshez érkeztem.

Áronból, aki az Epresben cseperedett, művész lett. A Zeneakadémián tanul és maga is zenét tanít. Sára lányom szintén zenei pályán indult el. A két kisebb alkotó vénájú. Mit adtam át nekik? Előszedtem néhai lelkes írásomat akkori hitvallásomról. Hátha a bennem lévő tüzet ismét lángra lobbantja egykori önmagam lelkesedése...

Legújabb szobraim
A világ elszunnyadt keblemen,
én mégsem alhatok.
Mázsás szikláim várnak, a makacs anyagok:
gyerekruhába fúródott fűmag,
levetett rongy, mosatlanok,
helyüket kereső tárgyak,
padlóra csókolt lábnyomok.
Asztalból kinőtt pohársereg,
útonálló cipőharamiák,
szűnni nem akaró parányi léptek nesze
a konyha padozatán.
Az örökké szétbomló rend kövem,
mit vasakaratom vésője mar,
mégsem terem e tenger mozdulatból
maradandó remekmű hamar!
Gúnyosan kacag a káosz lomha teste,
vésőm csorbítja, s üvölti
minden ütközetben:
„az élet túl kemény,
kikezdheterlen!”
Pihenni kényszerít az éj.
A léptek szűnőben.
A vésőkkel irdalt kérges létezésből
lopott csendembe ballagok.
Itt a szavak játékra hívnak,
mind könnyű, színes kavics,
ide-oda rakhatom őket,
se súlya, se tétje nincs.
Anyagtalan sorok és szavak,
gyógyítóan könnyedek,
kisimítják göröngyeimet,
formát ölthet az égi rend.
S szállok, szállok e nehéz világból,
ha láthatatlan lánc köt is oda,
egy édes hang rándít a láncon: -„Anya!”
s visszaroppenek a palackba...

2015.10.23.

Az alkotás a lélek folyamatos ünneplése. Minden ember és élőlény, még a (növények is) át tudják adni magukat a szépnek, mert lelkünket emlékezteti és visszarepíti oda, ahová tartozunk. A forráshoz emel, és minden egyes dallammal, színnel, formával kortyolhatunk is ebből a „tisztá forrásból”, ha úgy tetszik, az élet vizéből. Úgy is fogalmazhatnánk, az élet vizéhez vezető út révészei vagyunk.

A tarisznyában, amit útravalóul kaptam, sokféle készség lapult. Nehezen is tudtam eldönteni, a sokféle dologból mi érdekel, melyik után nyúljak. Végül szobrász tanoncként töltöttem tanulóéveimet egészen az egyetem befejezéséig.

Mindeközben, s a mai napig akár zenéltem vagy táncoltam a táncműhelyben, akár tanítottam, kézműves foglalkozást tartottam, a családi műhelyben, a világban különféle közepkori rendezvényeken, vagy a női körben, a tanulócsoporthoz, amit létrehoztunk, mindig ugyanaz a belső motiváció vezetett. Amikor útnak eresztettek az Égiek, megkaptam ezt a tarisznyát útravalóul.

Mindannyian így érkezünk meg. Az átalvetőben pedig épp az lapul, amire szükségünk van ahhoz, hogy ezt az életutat végig tudjuk járni. Se több, se kevesebb. Bárhová és bárkihez is szülessünk, ez épp elég, hogy vállalt küldetésünket betölthessük. Már csak arra kell érzékenynek maradnunk, hogy ezzel a vállalással összhangban maradjunk életünk végéig, s valódi utunkat kövessük. Hálás vagyok, hogy családjaink engedték ezt a hangot kibontakozni bennem, hogy támogatták, hogy az egyik legfontosabb dolgot művelhessem ki magamban: a létezés örömeinek kifejezőjévé válni! A lélek ünneplésének mestere lett belőlem is: művész. Amikor az Égiek megteremtették a foglalkozásokat, arra gondoltak, kellene olyanok, akikre rábízhatják az egyik legősibb és legfontosabb feladatot, az emberi lélek emlékeztetését arra, hogy ki is valójában, honnan jött és merre tart. Mihez tartozik, mi a valódi természete. Mindazok dolga, akik ügyvédek, kádárok, suszterek, földművelők, állattartók, bankárok, házépítők, kereskedők, szakácsok, ruhakészítők az anyaghoz kötődnek. Gondoskodniuk kell arról, hogy ez a törékeny és múlandó porhüvely egészségben, zökkenőmentesen járhasson-kelhessen itt a Földön. Földanya áldott testén. Jól szolgálhassa a lélek útját. De nekünk, akiknek a zenét, a forma létrehozását, a színek izzását, a szavak mágikus erejét, a formálás képességét, a képek belső látását rejtették a szívünkbe, nekünk azt a feladatot adták, hogy a lélekkel törődjünk, annak szükségleteiről gondoskodjunk.

A prioritásokról: életem legfontosabb mozgatórugója a család, a közösség. Az, hogy iskolaalapításon, tanulócsoporthoz működtetésén dolgoztunk, annak köszönhető, hogy egyszerűen azt szeretettük volna, ha a gyerekeink olyan értékrendbe nőhetnének bele, aminek alapköve a közösség, egymás segítése és emelése a versengés helyett, egymás elfogadása, támogatása és az elmélyülés lehetősége, s ez a lehetőség jó volna, ha minden gyermeknek és szülőnek megadatna.

Ha a gyerekeinkkel kellő időt szeretettük volna tölteni, akkor nem dolgozhattunk egy olyan munkahelyen, ahol látástól mikulásig ki sem látszottunk a munkából. Nagyon rombolóan hat egy családra, ha a szülők életéből ki vannak zárva a gyerekek. Mi úgy döntöttünk, hogy amíg lehet, inkább a velük való törődést választjuk a karrier helyett. Így következett az a lépés, hogy itthoni, családi vállalkozásba fogtunk, amiben a gyerekeknek is fontos helye van. Csecsemő koruk óta vittük őket magunkkal a rendezvényekre, ahol a közönség kapott egy képet arról, hogy így is lehet élni, napról napra szépen, teljesen. A hagyományörzés, egy ősi mesterség bemutatása, a szerencsés találkozásunk, hogy én szobrászként megformálhattam bármit, amit Csaba bronzba tudott önteni, nemcsak a hobbink és munkánk volt. Egy olyan misszió, ahol őszintén beszélhettünk az embereknek arról, hogy ki lehet ugrani a taposómalomból, hogy érdemes és lehetséges nagycsaládban élni, gyermekeket vállalni és azt csinálni, amit szeretünk.

Többször fordult elő, hogy akár egy évvel később hívtak fel olyanok, akikkel ilyenkor találkoztunk, és újságolták el örömmel, hogy egykori beszélgetésünk adott nekik erőt a kilépéshez, bátorságot az önállósághoz. A legmegrendítőbb az volt, amikor drága nagymamám egyetlen öröksége, a mondat, ami engem is legnagyobb kétségbeemelésben átsegített másoknak is kapaszkodót jelentett, és végül odaszentelték magukat a gyermekvárásnak! „Ha az Isten nyulat ad, bokrot is ad hozzá!” Ennek a meggyőződéssel teltek napjaink.

Könnyebb olyan útra lépni, amelyen előttünk már valaki járt, látva azt, hogy ő révbe ért. Ilyen úttaposók voltunk az otthonszülésben, otthontanulásban is, éppúgy, ahogy mások élete meg számunkra volt jelzőfény. Ebben a mederben válhatott valóra az is, hogy napjaink nagy részét együtt tölthettük, mert részt vettünk a tanításukban is a tanulócsoporthoz, ahová 11 gyermek járt. Megtaláltak azok, akik úgy érezték, valamilyen módon a segítségükre lehetünk. Elakadt párok, elbizonytalanodott asszonytársak, tanácstalan szülők. Erre jött létre a Női Kör is, legyen egy fórum, ahol az asszonyokkal egymást támogatjuk, gyógyulhatunk egymás szeretetében, figyelmében és hasznos dolgokat tanulhatunk gyermeknevelésről, párkapcsolatról, nőiségünk csodájáról.

Elképesztően fontos, hogy a családanyák a helyükön legyenek, hogy kihúzzák magukat, hogy tudják, milyen csodálatosak! Sok a tennivaló! A kertünk, lovunk, disznóink, kacsáink, gyönyörű gyümölcsösünk sokszor szenvedték el hiányunkat, de nem tudtunk és nem is szeretettük volna nélkülük élni. A gyerekekkel együtt gondoskodtunk a földünkről, aki hordozott bennünket és elhalmozott ajándékaival. Önellátásra törekedtünk, az egyetlen valódi szabadságra, ami a szabad lélek alkalmas otthona.”

A nagycsalád és a csapatjáték.

Az alkotás magányos műfaj.

De igaz ez? Csak így lehetséges? Egyedül izzadva csendes vajúdással, az anyag fölé hajolva?

Rég tudom magamról: valójában csapatjátékos vagyok. Akkor vagyok igazán teremtmény izzásban, ha az alkotásban valamilyen módon megjelenik a kapcsolat. Ahol nem egyéni teljesítmény, hanem közös produktum a végeredmény. Visszatekintek. Már gimis korunkban, a szobrász szak Sóstón végzett közös munkái, Czinder

Antal, ifj. Makoldi Sándor, Orr Lajos szobrainak bronzba öntésekor, magának az öntésnek a szertartása volt a legfelelősebb számomra. Szakrális közös teremtés. Ahol része lehetsz egy nagy egésznek. Bámulattal néztem újra és újra Tarkovszkij Rubljovról készült filmjét. A templomot kifestő csapatot. Együtt mozdulni. Egymásra hangolódni. A maga törékeny sebezhetőségével, emberi részével. A harangöntőt, ahogy egyetlen szál volt csupán abban a kötélben a harangöntő még gyermek fia, aki tudhatta a harangöntés titkát, amelyik végül megkongatta azt a harangot... A kézműves csapatunkhoz tartozni (Old Crafts Company), melyet életünkben alapítottunk, nőként azt jelentette számomra: a falkához tartozni. Tévesen hiszik a farkasanyáról, hogy magányosan neveli kölykeit. Valójában, hosszútávon halálra vannak ítélve a magányos farkasok. Közösen újraalkotottunk egy-egy viseletet. Ki-ki a maga területén. A kísérleti régészet is csapatjáték. Igaz, a történelmi üst rekonstrukcióját én mintáztam, (gyerekekkel a hátamon), és annak is megvolt a maga lázas öröme, de amikor az öntésére került a sor, telve volt csepp parasztházunk a barátainkkal. Körbeültük az asztalt és imádkoztunk. És az volt a valódi öröm és teljességérzés. A 3FALU BANDA (népzenei játszó zenekarunk) sem egyetlen személy. Ráadásul Áron a prímása. Élveztem, amikor a Nemzeti Múzeum, mára már komoly státuszú régésze, barátunk napokig dolgozott lázasan a műhelyben, és én lehettem a háziasszony. Aki hordhattam le nekik a kávé. Sütöttem a finomságokat és megteremthettem az alkotói térhez szükséges meghitt, biztonságos légkört. Ahogy a tanításban is, a gyerekek számára. Mert az alkotás: szülés. Kísérő voltam már abban is. Bába, aki jelen van. Aki létrehozza a kapcsolatot, hogy abban a külső- belső biztonságban, elfogadó közegben megnyílhassanak az egek csatornái és csodák születhessenek...

Így találtam rá a népművészetre. Egy-két kivételtől eltekintve nem tudni, kinek a keze műve az a lélegzetelárlító mélységes gazdagság, amit hagyatékkul kaptunk. Nem érzek kevesebb áhítatot egy cifraszűr, egy festett kazettás mennyezet, egy középkori templom freskója láttán, mint amikor egy kortárs remekművet fogadok be.

A kézműves csapat együtt járva jelenít meg egy szeletet abból a világból, ahol az egyéni teljesítmény egy nagyobb egység részeként jelenik meg. E minőségében találtam rá a vakolathímzésre is. Biatorbágy új általános iskolájának, az NMI lakitelki központjának vagy Kondoroson felhúzott

tagintézményének épületei tanúskodnak róla, mit teremthetünk együtt. Amikor a produktumhoz szorosan tartozik az a számtalan emberi pillanat, az egymásra utaltság törékenysége. Az odavezető út minősége. Benne legfontosabb szerepem: a lelkesítés és mint jó édesanya, a csapattársak egymással való érékeny egyensúlyának támogatása. Hozzátenni az alkotáshoz a tér megteremtését, amibe létrejöhet a csoda. Ez pedig a kapcsolat: a többiek és én, én és a Teremtő, mi egymással és mi a Teremtővel. Hálás vagyok ezért a lehetőségért. Tudatosíthatom magamban, hogyan van jelen bennem anyaság, család, közösség, alkotás, teremtés. Az "én-tudat" elé a "mi-tudat" van belém plántálva. Ez az erősebb. Ez megy jobban. Ez jól megy. Közösség részeként lehetek egész.

Weöres Sándor : A BOLDOGSÁGRÓL

*A kis jércét nem irígylem én,
amikor kapar az udvar szemetén.*

*Irígylem a kotlóst: lázban, egyedül
az áthevülő tojásokon ül
s a változás titka körülkerengi.*

*A boldogság útszéli szemét,
szedhet eleget, ki lenyújtja kezét,
az érlelő kint kell megérdemelni.*

*A gondolat itt, ott, mindenütt
élő szövetet bont és sebet üt.
Ha sokallod mennyi rajta a seb,*

*fuss, mint a háromlábú eb,
fuss vissza, míg nem késő visszamenni.*

*A boldogság útszéli szemét,
szedhet eleget, ki lenyújtja kezét,
az érlelő kint kell megérdemelni.*

Dehogyan ül egyedül! Látott egyáltalán ez a Weöres Sándor tyúkólat??

Szeretettel, és tisztelettel:

Láposi Gabi, egy alkotó édesanya

Bodajk, 2024. 03.08.

FESTÉSZET, ANYASÁG, HÁZTARTÁS HÁROMSZÖGE

Zsonglőrködés, precíz előre tervezés, így tudnám megfogalmazni, hogy hogyan tudok festeni 3 gyerek mellett. Láttam én már ilyet, ebben nőttem fel mégsem könnyű. Édesanyám és nővérem, férjem is festőművész az én családomban tudjuk ezt milyen nehéz, és mindenféle úton segítjük is egymást, mellettem állnak. Ez egy nagy húzó erő nekem, és sokat köszönhetek nekik. Sosem tettem félre az ecsetemet, csak talán kevesebbet festettem. Tervezgetek, fejben festek, anyagot gyűjtök. Annyira optimista vagyok és hiszek magamban, annak ellenére is, hogy nagyon kevés képet adok el, hogy sosem voltak kétségeim, hogy nekem ez az utam. Imádom a családomat, rengeteg mindent feláldozok értük örömmel de a festést nem engedtem el még fogom a kezét. Sikerül beleszörnöm a mindennapokba a művészetet, csak így tudom túlélni, hogy kevesebbet vagyok a műtermemben. A lányaimmal minden alkalmat megragadok, hogy alkossunk és remek partnerekre akadtam.

Gyerekeimet sikerült eddig úgy nevelni, hogy nincsenek monitorhoz kötve, örömmel alkotnak, rajzversenyeket nyerne, zenélnek, horgolnak, festenek, olvasnak és mindenféle művészeti tevékenységbe befoghatóak. Irtó cuki kreatív érdeklődő gyerekek, akikre rém büszke vagyok.

Ha végre a műtermemben vagyok olyan koncentráltan tudok alkotni, hogy egyszerre több képen is dolgozom egyszerre. Amiket fejben megalkotok és eltervezek bizonyos hangulatokat azokat gyorsan sikerül leképeznem szerencsére. Ez a szupererőm. Egy kiállítás lehetősége meg aztán annyira inspirál, hogy akkor hagyom szaladni a lakást és a házimunkákat.

Ebben az évben lettek a gyerekeim olyan nagyok, hogy vannak igazi délelőttjeim, a mostani 4 órás munkám mellett persze ez sem sok, de legalább párszor el tudok menni a műtermembe.

A nehéz része a művész anyaságnak, hogy olyan kevés megnyitóra tudtam elmenni, mert persze az beleesett az altatásba, vacsoráztatásba stb...nagyon sok kiállítást csak online nézek meg. Nem is beszélve arról milyen kemény feladat kisgyerekekkel megnyitóra menni...azt hiszem pár év próbálkozás után abbahagytam azt is. Az is nehéz, hogy egyre kevesebb kiállításra, művésztelepre hívnak, mert tudják, hogy úgysem tudnék elmenni. "Jajj úgyis el van foglalva, biztos nem érne rá a gyerekei mellett". Persze sokszor igaz volt, de nem mindig, és akkor is jól esett volna ha hívnak.

Mindig azon agyaltam milyen csodálatos lenne, egy olyan művésztelepet létrehozni ami csak kisgyermekes anyáknak szólna. Lenne gyermekfelügyelet, lenne szabadidő, ellátás és alkotás egyszerre. Még nem találtam meg erre a megfelelő partnereket, de szeretnék egy ilyen ügyön dolgozni, hogy a jövő művész anyáinak jobb legyen, ne kelljen ilyen sok időt kihagyniuk, tudjanak fejlődni és ami még fontos, hogy közösséget hozzanak létre, és erősítsék egymást ebben a helyzetben.

EJTŐERNYŐ NÉLKÜL

„Persze, mindenki igyekszik a lehető legjobbat nyújtani, de valami mindig elmarad.”

Amióta megkaptam a felkérést erre a szövegre, azóta ezen gondolkodom. Most már több mint egy hete, ha jól emlékszem.

Egyébként nagyon könnyen lehet, hogy rosszul emlékszem, mert az elmúlt 8 év körülbelül 2900 éjszakájából 1%-nyit sem aludtam át teljesen. 8 évvel ezelőtt született meg az első fiam. Az elmúlt 3 hét pedig különösen erős kihívás, mert a kisebbik fiam minimum 4 alkalommal ébred minden éjjel.

Most jellemzően úgy jelentkezik ez az alváshiányos állapot, hogy komplett beszélgetések esnek ki az emlékezetemből, mintha meg sem történtek volna. Ezt pozitívan élem meg, mert a fáradtság leggyakrabban az alap hangulatomra van hatással, és az nehezebb. Olyankor negatív vagyok, ingerlékeny, türelmetlen, és ebben természetesen sem én nem érzem jól magam, sem mások, tehát végtelen békében tudok lenni a memória problémáival. Visszakanyarodva az elejére, lehet, hogy rosszul emlékszem, és ez most teljesen normális.

Alváshiány, ez lett akkor az első sarokpont. Ez egy olyan járulékos állapot, ami szinte elkerülhetetlen, ha gyerekkel élünk együtt. Legalábbis én sokkal kevesebb történetet hallok, ami másról szól, ezért merem állítani, hogy akinek gyermeke lesz, annak az alvása, pihenése (ezáltal az addig talán legkézenfekvőbb és legegyszerűbb felöltődési lehetőségünk) veszíteni fog a minőségéből. Eltűnik a kontroll innen is, mint oly sok helyzetből, hiszen sem én, sem a gyerek nem fogjuk tudni szabályozni azt, hogy hányszor ébresszen fel.

Volt itt egy lényeges félmondat: eltűnik a kontroll. Természetesen tudom, hogy addig is csak illúzió volt a dolgok kézben tartásának érzete, de én elég erősen tudok ragaszkodni az illúzióimhoz. Ha valaki az illúziók elengedésében szeretne fejlődni, akkor kifejezetten hasznos gyerekekkel együtt élni, szülővé válni, mert komoly gyakorlati terep kínálkozik. Én, őszintén szólva, nem akartam ebben fejlődni, de most már kell.

A rugalmasság ebben az élethelyzetben is jól jön. Nekem sajnos nincs sok. És bár mostanában sokszor esik szó a rezilienciáról, és annak fejlesztéséről, úgy tudom, ennek azért egyénekenként megvannak a határai.

Dragomán György² így fogalmaz egy szövegében: „A gyerekek majd úgyis lecsatolják az ejtőernyőt.” Ezzel teljesen egyet tudok érteni, mert valóban, én is így tapasztalom, hogy ez egy ilyen természetű dolog. Most lehet, hogy van, aki hozzátenné, hogy ettől szép, de szerintem ettől ez nem szép, csak kiszámíthatatlan, és ez így már csak tény – ami mindegy, hogy szépnek van gondolva, vagy csúnyának, tény marad.

Hozzáteszem, ezekről és az ehhez hasonló komoly kihívásokról én nagyjából semmit sem tudtam a gyerekek előtt. Még 8-10 évvel ezelőtt is jóval kevesebb őszinte beszéd volt a témáról, mint ma. És természetesen az is lehet, hogy volt, aki mesélt róla, de ahogy mondani szokás, nem érkezett meg hozzám az üzenet.

Azt hiszem, nagyon naívan, és hamis ideákkal felszerelve lettem szülő, úgyhogy nyugodtan mondhatom, hogy a gyerekek mellett nővök fel a feladathoz. Bár most én vagyok megszólítva, de a többes szám nagyon is ide kívánczok: növekedünk. A férjemmel együtt, igyekszünk tartani a lépést a gyerekekkel minden egyes nap.

Most tulajdonképpen arról kellene írnom, hogy ez az állapot hogyan befolyásolja az alkotói tevékenységemet, és ez elég nehéz dió.

Egyfelől – ha az idő véges mennyiségéből indulunk ki – rosszul, hiszen nagyon nehéz kipróbálni a napokból azokat a szakaszokat, amikor a kötelezőkön³ kívül tudok fókuszálni valami másra. Segítség, támogatás nélkül nekem nem is megy. Első számú csapattársam, önzetlen bajtársam a férjem, neki van a legnagyobb szerepe abban, hogy ezek az órák az enyémekek lehessenek, hiszen ha én nem vagyok a gyerekek mellett jelen, akkor neki kell, sajnos nem vagyunk többen⁴. A családtagok távol élnek tőlünk, és bár az ország nem túl nagy, még így is komoly szervezést igényel, ha rájuk szeretnénk számítani egy-egy helyzetben. Mi vagyunk tehát egymás elsődleges támaszai.

Ezért a szövetségért is rengeteget dolgoztunk az elmúlt években, mérhetetlen mennyiségű energiát fektettünk abba, hogy kialakítsunk magunknak egy olyan fenntartható családi közeget, amit nem “az így szoktuk, úgy szoktuk” ural, hanem minket szolgál, nekünk jó. A mi képességeinkre, erősségeinkre van szabva, és a mi gyengeségeinket veszi figyelembe. Most egy egészen jó ponton vagyunk, de mivel azt az illúziót is el kellett engednem, hogy ez valaha készen lesz, és nincs vele több munka, ezért már azt is tudom, hogy ez is egy folyamat, amibe időről időre öntenünk kell az energiát, különben leáll.

Visszakanyarodnék most az alkotói szálhoz, hogy hogyan változott meg a szülővé válásom óta? Idő tekintetében tehát nem állok jól, ezt már elmeséltem. Van azonban másik szempont is, amin keresztül vizsgálható az

anyaságom, ez pedig erősen az önismereti utamhoz kapcsolódik⁵. Nekem úgy érzem, jót tett, hogy születtek gyerekeim. Olyan változásokra sarkallt, amiknek köszönhetően le tudok tenni a csomagomból jó néhány terhet, és talán így könnyebb velem, mellettem élni.

A gyermekkorom nem volt kifejezetten harmonikus, nem olyan családban nőttem fel, ahonnan a legjobb mintákat hozhattam volna magammal, ha gyereknevelésről, párkapcsolat-gondozásról, vagy konfliktus kezelésről beszélünk. Ezt nagyjából a gyerekek előtt is tudtam, voltak is kísérleteim arra, hogy ezekkel foglalkozzak, viszont az első fiam érkezése teljesen új szintre emelte a törekvéseimet. Olyan erővel ébresztette fel bennem a változás szükségességét, amire nem is számítottam. Az önismereti út valódi kezdete ezért ide tehető.

Igaz, a magok el voltak vetve, mert a diplomázásom évében volt egy elég nehéz, depresszív időszakom, ami tulajdonképpen felnőttkorom első eszmélésének tekinthető. Ekkor érkezett az életembe a jóga, és tulajdonképpen ekkoriban kezdtem el először autonóm alkotásokat létrehozni – addig a kreativitásom és világlátásom a tervezőgrafikai feladatokon keresztül fejeztem ki. Nagy szerencsémre a jóga olyan tanítókat is hozott az életembe, mint Juhász Sarolta vagy Gáborjáni Réka, akiken keresztül nagyon fontos információkat, és történeteket kaptam a szülés/születés fontosságáról.

Ezek bennem táptalajra leltek, a fiam háborítatlanul, békében jött a világra. A szülés emléke⁶ óriási erőt ad a mai napig, attól függetlenül, hogy életem első gyermekágyi időszak elképzelhetetlenül megterhelő volt. Azt éreztem, kő kövön nem maradt az életemből, és tulajdonképpen ez pontosan így volt.

A szülést követően erős belső készítés volt, hogy ha már itt van ez a kis élet, akkor szeretnék olyan jó anyja lenni, amennyire csak tudok, és ezért mindent hajlandó vagyok megtenni, ami erőmből telik.

Komolyan vettem azt, amit szoktak mondani: ha változást akarsz, kezd magaddal. Én változást akartam és akarok. Más mintákat (is⁷) szeretnék rájuk hagyni, más megküzdési stratégiákat, más szeretet-kifejezést, más önértékelési szempontokat, más elképzelést erőről, egyenlőségről, családról.

Ahogy elkezdett bennem erőteljesen zajlani ez a belső átrendeződés, az természetesen a családra is hatással volt, és az alkotói működéseimre is. Visszatekintve nyilvánvalóbb az összefüggés, mint amikor a Nagy Változások Ideje volt (kb 2019-2021 között volt egy extrémén intenzív időszak). Talán így fogalmazható meg legyegegyesübben: ahogy egyre autentikusabban élem a saját életem, úgy tudok egyre autentikusabb alkotásokat létrehozni – jelen időben, mert ez a folyamat természetesen zajlik tovább, ma is.

A jóga volt az első eszköz, amivel megtanultam egy jóval koncentráltabb figyelést, mint azelőtt. Hogyan lélegzem? Milyen hatással vannak rám a mozdulatok? Mi ez a türelmetlenség, vagy düh, amikor a test kihívást tapasztal meg? Honnan érkezik meg a nyugalom? Egyáltalán: hogy vagyok? Mit érzek?

Apró lépésekkel jutottam el oda, hogy ezeket a kérdéseket már fel mertem tenni magamnak egy terápiás beszélgetés során is, illetve, hogy fel mertem vállalni, nekem ezek a belső kérdések a legfontosabbak akkor is, amikor alkotásról van szó.

A jóga gyakorlás és a művészet-gyakorlás számomra egy-gyökerű. Az utóéletük természetesen más, de a kiindulópont egy helyen van. Ennek a közös gyakorlás-halmaznak a része a fentiek mellett a gyereknevelés is, a személyes kapcsolataim, az önmagammal való kapcsolat, és a világ felé forduló cselekvéseim. Számomra nincs különbség. Most itt tartok, most így érzem.

A gyerekek határozottan elmélyítették a kereső folyamatot. Az általuk hozott szeretet, kihívás, öröm, szorongás, tehát a teljes csomag megadta a mélységét a medernek.

Felsorolhatatlanul sok lényeges dolgot tanulok és tapasztalok mellettük. Most egyet emelnék ki, amit a meg tapasztalás mellett el is kellett fogadnom, meg kellett vele békélnem: az előző életemhez nincs visszatérés. Sejt szinten változtat meg az anyaság, az „anyásodás”⁸ (avagy Matrescence) és mire a szülés, gyermekágy, csecsemőgondozás, szoptatás után visszarendeződünk egy új, immár egy-gyermekes, vagy több-gyermekes önmagunkba az 2-4 év. Ehhez óriási türelem, és elfogadás kell, ami persze sokszor elfogy, elfogyok. Ilyenkor segíthet a támogató környezet, például abban, hogy kapjak valamennyi időt. Alkotásra, baráti találkozóra, hajmosásra, bármire, ami hiányzik, ami visszatölt, ami az enyém.

Végül egy belső válasz rövid történetét szeretnék elmesélni. Pár évvel ezelőtt olvastam egy kérdésfelvetést, ami úgy szólt, hogy mit szeretsz a legjobban abban, hogy anya vagy? Nagyon sokféle válasz született, volt, aki a kis, puha karok ölelését (mennyei, az biztos), a feltétlen bizalmat (ez nekem sokszor ijesztő is), a hatalmas szeretetet, ami felénk áramlik (tény), vagy az együtt töltött meghitt perceket (imádom őket) emelte ki. Bennem viszonylag sokáig mozgott ez a kérdés, több minden megfogalmazódott, aztán mindannak az ellentéte is, mert, ahogy eddig tapasztaltam a szülő-gyerek kapcsolat nagyon is kontrasztos. Végül eljutottam egy válaszhoz, amivel elégedett lettem: a gyerekeimet szeretem a legjobban abban, hogy anya vagyok. Szeretem, hogy vannak, szeretem, hogy együtt lehetünk, hogy velük lehetünk. Dönthettem volna máshogy is, és az is rendben lett volna.

Én így döntöttem, és rendben vagyok a döntésemmel.

*„ez egyesegyedül csak az én gyerekem útja,
az övé, nem az enyém, de én mindent megteszek érte –
hangosan mondom, hogy mindenki értse:
csak ő tudja az útját, mert benne dobog az Isten,
előjön a sötétből és előtte áll minden.”⁹*

Utószó

Körülbelül 1 hétig készült ez a szöveg, több szakaszban, természetesen. Ezt a képet (a netes publikációban szerepelt egy fotó) ma (03.19.) délelőtt készítettem, amikor már az utolsó simításokat csináltam.

Szerepel rajta egy leszedésre váró ruhaszárító (azóta leszedtem, újra tele is teregettük), az etetőszék és alatta a kora reggel megfőzött zöldborsó főzelékből pár szem borsó (mert a kisebbik már evett belőle ebéd előtt), az ebédlőasztal lapja, rajta a laptopom, és egy pici látszik a bordó pizsama nadrágomból is, mert az első altatás idejére még csak félig sikerült felöltözni.

¹Részlet Tóth Krisztina és Ott Anna beszélgetéséből az “Ezt senki nem mondta! #2” podcast-ben (2024.03.12.)

²Dragomán György: Oldszkül hárdkór házasság (a szerző honlapján publikálva 2009. március 16-án – <http://gyorgydragoman.com/?p=267>)

³Kötelező alatt értem az összes gyerekek körüli feladatot, illetve olyan egyéb, munkával, háztartással kapcsolatos feladatot, ami határidős, vagy a család működéséhez elengedhetetlenül kell (étel, tiszta ruha, tiszta környezet stb.)

⁴Itt jön be egyébként a rendszer – a minket körülvevő társadalmi közeg -, mint harmadik tényező, amit szerintem nem szabad kihagynunk a helyzeteink elemzéséből. Most nem fogom tudni ezt kifejtetni, de legalább ez a néhány félmondat álljon itt emlékeztetőül: nem minden egyéni felelősség kérdése, nem minden nehézségemnek én vagyok az okozója és/vagy megoldója, nem mindig igaz, hogy megy, csak akarni kell. A minket körülvevő közeg is hatással van az életünkre.

⁵Azt képviselem, egyáltalán nem alapvető szükségesség a teljes, vagy nem teljes, de akármilyen élethez a gyerek. Egyáltalán nem alapfeltétel ahhoz, hogy egy nő, vagy egy férfi kiteljesedjék. Nem leszünk tőle jobb emberek, vagy hasznosabb részei a társadalomnak.

⁶Erőemlék

⁷Herner Dorka pszichológus fogalmazott úgy a “Bátorságlabor” c. podcast-ben, hogy „a minták adottak, a mintáink sorsa azonban a mi kezünkben van” – ezt nagyon fontos keretezésnek érzem.

⁸Gáborjáni Réka: Az anyasodásról – <https://somatoszules.wordpress.com/2019/05/24/az-anyasodasrol/>

⁹Szabó T. Anna: Terhes-rap – A Mozgó Világ internetes változata. 2009 december. Harmincötödik évfolyam, tizenkettedik szám

Pethő Anikó festőművész

„Ezer húrt nyú, és ezer ércet penget,
körmével sziklákat tördel,
-szeretne egyszer valami készet
látni abból, ami benne tört el.”

/Váci Mihály: a művész, Repeszdarabok részlet/

Minden nap ez motoszkál bennem és ez motivál. Ahogy Váci Mihály fogalmaz: „-szeretne egyszer valami készet látni abból, ami benne tört el.” Számomra most ez annyit tesz, hogy újra keresem saját magamat a sok félbehagyott folyamat fonalát. Már minden bennem van, ami kell ahhoz, hogy alkossak, csak láthatóvá kell válnia. Gyerekekkel, vagy gyerek nélkül, ugyan az a feladat. De nem kis feladat.

Emlékszem, amikor az első csemetém született, most is előttem van, ahogyan ültem a fotelban, szoptattam Őt, és a döbbenet futott át rajtam, amikor arra gondolta, hogy a megszületése egyetlen pillant volt. Csak jött. Es azalatt az egyetlen pillanat alatt az egész életem megváltozott. Én magam is egy másik ember lettem, egy másik életben. Tegnap még más életben voltam, ma már „valaki más” folytatja az én életemet. És ez nem tudatosul, csak idővel. Tényleg nincs többé az az Anikó, akinek születtem. Amit eddig csináltam, építettem, a mindennapok, a szokásaim, a napi rutinom, a munkám, a gondolataim, a gondolatmeneteim, az intim szférám, az alkotófolyamat, a művészetem, az idő, az idő, az idő már a múlté. Ez az anyaság traumája. Ezeket egy anyának vissza kell szereznie, rengeteg munkával és küzdelemmel. Mert az alkotás egy nagyon erős belső készítés, ami nem szűnik meg, amit nem adhatok fel, hiszen ez életem értelme, a létem célja. Sokszor kaptam már meg, pont Édesanyámtól, – akitől rengeteg segítséget kaptam egyébként-, hogy: „-Majd festesz holnap, vagy holnapután!” Én már túl vagyok a holnapon és a holnaputánon is. Én küzdök és dolgozom azon, hogy a gyerekeim tanuljanak meg a művészetemmel, a hivatásommal együtt élni. Szoktatom erre őket, és minden kis szabadidőmet igyekszem kihasználni, ha az egy fél óra, egy óra is, arra, hogy haladjak az úton. Ha még egy kicsit is, akkor is fontos, hogy azt érezzem, hogy van értelme küzdeni.

Nagyon komolyan hangzik ez, tudom, de az idő valóban kegyetlen, és ahhoz, hogy valamit megélhessek, megérthessek az örökkévalóságból, az időtlenségből és tovább tudjak adni is ebből valamit a gyerekeimnek, ahhoz alkotni kell.

SZABÓ HENRIETTA KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Punktum Galéria, Budakeszi, 2024. III. 23.

Szeretettel üdvözlök mindenkit Szabó Henrietta festőművész kiállításának megnyitóján. Mivel a művészhez több évtizedes barátság és szakmai kapcsolat fűz engedjék meg nekem, hogy személyes hangvétellel beszéljek a kiállított munkái nyomán felvetődő gondolataimról. Most eltekintek attól is, hogy részletesen bemutassam a művész előéletét, tanulmányait, nem keresek művészettörténeti kapaszkodókat sem. Bár, ha más alkotókkal keresnék rokoni szálakat, akkor Kassák Lajos és Váli Dezső nevét említeném meg.

Arról szólnék inkább, hogy számomra mik a leglényegesebb elemei munkáinak. Szabó Henrietta képeiben a változás fog meg. Avagy átváltozás, transzformálás és nem is szimplán értendő ez, hanem többszöri és több szinten fellépő transzformációt értek alatta. Látom ahogy egy vonalból horizont lesz, vagy fűszál, egy pontból őzike, vagy egy érzés alakul ponttá. Súlypont. Játékosan, gond nélkül alakít, könnyedén vált nézőpontot, mintha ez teljesen magától értetődő lenne. Ahogy egy gyerek változik át a játék hevében: most épp vonat, most kiscica, most szél. Heni 12 éve van gyermekei társaságában, 12 éve nem csak festőművész de Anya is. De látva a képeit úgy tűnik, hogy mikor az anyai szerep nyert prioritást életében, ő akkor is művészként volt anya. Ami valami olyasmit jelent, hogy egy mindig megújuló, friss tekintettel tudott ránézni a körülötte lévő dolgokra, történésekre és amikor épp nem volt ideje az alkotómunkára, akkor is tömörített, tisztított, szublimált magában. Majd a hosszú idő elteltével, amikor végre ideje engedte, azonnal képek formálódtak az elmúlt évek tapasztalataiból.

A másik csodás átalakulás, a krepp pappír művészi szintre való emelése. A jelentéktelen, hétköznapi, mások által alkalmatlannak hitt anyagban, Szabó Henrietta meglátta a lehetőséget és az anyag formálásával, sodrásával egy merőben új látványvilágot teremtett, amiben a krepp papír új és egyben szokatlan felhasználási módja adja meg a kívánt atmoszférát. Azt még hozzáfűzve, hogy egy olyan csendes, tiszta közeget alakított ki belőle, ahol egy apró motívum hordozója lehet a mondanivalónak, kifejezhet nagy mélységeket, avagy magasságokat.

Tehát először megteremti a közeget, amiben láthatóvá válik az a bizonyos motívum. Mintha a szoba közepén álló székre szeretném terelni a figyelmet és mindezt pedig teszem úgy, hogy szépen lassan minden egyes tárgyat kiviszek a szobából, egészen addig, amíg már csak az az egy darab szék marad a szoba közepén. A szék eddig is ott volt, csak épp nem tudtam hogyan lehetne rá fókuszálni. De amint szépen lassan eltűnik mellőle a többi tárgy és csak „ő” marad, akkor alkalmassá válik arra, hogy tekintetünk rá vetüljön. Ha ránézek Heni képeire, akkor ezt a tisztító folyamatot látom, ahogy kisimít és szelektál minden egyes képkockát, hogy én végre észrevegyem, azt, ami ott van és természetesen eddig is ott volt, az orrom előtt. Így tanít látni minket nézőket, látni, a lényegre fókuszálni és összpontosítani.

Eszembe jutott az átalakítás kapcsán Nikosz Kazantzakis; Zorbász, a görög című regénye, melyben a főhős így beszél erről: „Mondd meg, mit csinálsz az ennivalóval, amit elfogyasztasz (..), s megmondom, ki vagy. Egyesek zsírpárnává és trágyává, mások munkává és kedvvé, s megint mások, úgy hallom, istenné változtatják. Tehát háromféle ember van, s én, jó uram, nem vagyok sem a legrosszabb, sem a legjobb fajtából való, jó középen állok. Amit eszem, munkává és jókedvvé lesz bennem.” Ha így nézzük Heni sincs a legrosszabb helyen, ő megrágja és művészetté alakítja a mindennapokat.

Másik fontos és kiemelendő elem a szimmetria. A szimmetria, mint tökéletességre való törekvés, a lényegtelen dolgok elhagyása. Elvonatkoztatás a dolgok egyéb tulajdonságaitól, ami után marad az összhang.

Egy fogyasztói, avagy élvezői társadalomban, ahol a túlkínálat és bőség polcai előtt járunk, nem lényegtelen kérdés, hogy az ember mi után kutat. Szabadon választhatunk a kínálatból. Vágyaink, törekvéseink mutatják az utat és előbb-utóbb a keresett dolgok felé terelnek bennünket. Úgy tűnik számomra, hogy Heni egy kavargó örvényben, az örvény egyetlen, mozdulatlan középpontját keresi. A természet rendezettségében hisz, vagy legalábbis a rendet keresi. Ez a rend testesül meg a szimmetria elveinek használatával. Egy siker és pénz orientált társadalomban, háromgyerekes anyaként megtalálja a mindennapok forgatagában a csendet; a rendet; a harmóniát. Ez önmagában elismerést érdemlő dolog. Belső nagyságra utal, túl azon, hogy közben remek képek születnek. Köszönöm a türelmet, sok szeretettel ajánlom figyelmükbe a kiállítást!

Kisoroszi, 2024. III. 19.

Szirmai Panni író, műfordító

Nehéz elengedni saját készítésű elvárásainkat.

Azon gondolkozom, mennyire elvárások mentén viszonyulunk a dolgokhoz. Az anyasághoz, az alkotáshoz, a jelenléthez. Az előbbieket összefüggésében a büntudathoz akár. Mennyi elvárást akasztunk egymás nyakába, és mit várunk önmagunktól, a környezettől, az időtől, a gyerekeinktől? Mennyiféle akarunk megfelelni másoknak, magunknak, elveknek, véleményeknek?

Miért várom el a gyerektől, hogy megértő legyen, elfogadó és kezes, amikor én is következtlen vagyok vele és magammal is? Miért várom el a rugalmasságot tőle, amikor én is feszült vagyok és félek, nem tudok kilépni a rám kötött szerepekből? Lefejthető-e egyáltalán a szülői működésről az elvárások halmaza?

A saját elvárásaink alapján akarunk kifelé megfelelni, miközben az alapvető emberi szükségletek, a normális étel, szabad levegőn mozgás, biztonságérzet, értékelhető mennyiségű szabad idő, nyugalmi állapotban töltött koncentrált idő és a normális pihenés sem adott a mindennapokban.

Két (egy, három, négy stb) kisgyerek mellett a forgácsidőben kreatívan létezni olyan mértékű érzelmi, mentális és fizikai igénybevétel szülőként, ami nem biztos hogy megéri. Nem tudom mit ér meg ez a folytonos önkizsákmányolás. Napi félóra olvasás alvás helyett? Negyven perc telefonba pötyögés útközben? Este alig várni, hogy véget érjen az anyaműszak, és leülhessek a géphez? Néha, rosszabb napokon kiábrándítóan sivárnak érzem az egész napi menetet, ha nem tudok írni. Valahol ez is függőség, hogy lélegzetet ad, ha leülhetek a saját gondolataimmal. Már ami a gondoskodás gabonaköre után megmaradt. A kreatív energiáim jelentős része csatornázódik fejbőlmesékbe, de már altatás közben nem vagyok ott fejben velük. Újabb kanyar a bűntudatspirálban. Miért nem tudok legalább ilyenkor teljesen rájuk figyelni? Miért nem vagyok képes fókuszálni, amikor tőlük is ezt várom? Talán pont azért olyan végtelenül frusztráló, ha nem figyelnek oda rám, mert én sem figyelek oda eléggé. Se magamra, se rájuk. Soha nem osztatlan a figyelmem. Miközben most ezt a pár sort írom – altatás, és egyéb munkák után, természetesen – átfut az agyamon további 2-3 dolog, amit elfelejtettem ma megcsinálni. A túlvállalás generálja az elvárásokat, amibe csak belegabalyodni lehet. Aztán meg panaszkodni, ha nem megy. Mert mikor megy?

Felszabadító pillanat, ha valaki (egy idegen) azt mondja a lányaim rajzára, hogy boldog gyerekeknek rajzai. Pedig... ilyenkor hozzáteszem magamban, pedig az anyjuk kiszökik tőlük, hogy írjon. Mindig van pedig, mindig van egy réteg, ahol nem tudok helytállni, ahol kevés vagyok, türelmetlen, elhasznált... Valahol visszatölt az alkotás, az energiaháztartás kiegyensúlyozására – és a családi béke érdekében is írni kell. Más kérdés, ha nem igazolnám valamilyen „családi” céllal a saját írásomat, akkor is írnék? Amikor megszületett a második gyermekem, a gyermekágy intenzíven keserves heteiben felírtam egy mondatot: „itt vannak ketten, megszülettem, szoptatom, hordozom, együttalszom. Talán elég lesz, hogy itt vannak nekem. Tudom, hogy nem lesz. Ki kell bocsájtanom magamból mást is, a gondoskodáson kívül, hogy önmagam lehessenek.”

Szirmai Panni a Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet kutatója, novellái irodalmi folyóiratokban jelennek meg, jelenleg első kötetén dolgozik.

MŰVÉSZ ANYA, NEM FELTÉTLENÜL ANYA-MŰVÉSZ

A rajzoló

Nem készültem anyának. Mindig is művésznek, azaz ahogy gyerekként mondtam – rajzolóknak készültem. Annak hogy lány vagy fiú vagyok nem volt számomra jelentősége -hála a szüleimnek. Egészen az első osztályig. Azt hogy valamiféle megkülönböztetések és elvárások vannak ember és ember között a neme alapján, nem a családom, hanem a tágabb "szocializálódásom" erőszakolta rám. Nálam ez bizonyítási vágyba csapott át: perfekcionista lettem, sikerre vágytam, akkor is és csak azért is, mert pici női testbe születtem. Híres művész (azaz rajzoló) akartam lenni.

Nyugodt gyerek voltam. Annak kellett lennem, mert a szüleim nagyon sokat dolgoztak. Anyám jól rajzolt (ma ritkán teszi, ezért a múltidő). Amikor nem dolgozott, vagy a háztartást vitte, legtöbbször rajzolt velem. Mélyen belém égett egyik rajta a „korcsolyázó lány”. Ma is megvan, őrzöm valahol, időnként felbukkan. Jó rajz, főleg egy művészileg teljesen képzetlen embertől. Jó megfigyelő és ábrázoló képességről uralkodik. Anyám szeme mint egy fényképezőgép és a keze pontosan követte amit kigondolt. Amit nem tudott, hihetően kombinálta. Ezt a képességet megörököltem.

Az óvodában (egyetlen évig jártam) a kezügyességem miatt, hiába augusztusi és nagyon kicsi voltam, késznek ítélték az iskolára. De sajnos szociálisan még nem voltam kész. Álmodozó típus voltam. Nem alakult ki nálam, hogy védekezzek, hisz előtte nem kellett soha. A 6 éves szemüveges és apró termetű Ildikóra rázúdult a kortársak önkéntelen hierarchiaharca, mobbing áldozata lettem. Ma azt gondolom, rajtuk keresztül a családjaik rusztráltságáé is, a sok kazincbarcikai gyári munkásé, akiket a munka és a gyors lakhatási lehetőség elszakított felmenői sokgenerációs életmódjától, gyökereitől és egy különös, sokszínű mesterségesen létrehozott olvasztógelybe terelt össze.

Aztán osztályom rosszfiúi rájöttek, hogy mindent és bármit lerajzolok. Az, hogy tudtam kívánságra „veszedelmes” emberi koponyát rajzolni, az egzisztenciám bástyája, a boldogulásom kulcsa lett.

Az első hely

Az anyaságban nekem a legnehezebb az folyamatos készenlét, ami az elmét és érzelmeket teljesen leuralja és a szellem szabad szárnyalását leköti, leárnyékolja. Ez az amit nem lehet még a legjobb édesapával sem megosztani. A mindent észben tartás ösztönös kötelessége az anyaké. Ez tulajdonképp egy mindig erős jelenlétet feltételez (ami tény, hogy egyben a legjobb személyiségfejlesztő tréning is egyben). De nincs kikapcsolás, nincs többé álmodozás és pár méterrel föld felett lebegés, vagy alkotásért önzően átvirrasztott éjszakák.

Amióta gyermekeim vannak az állandó aggodalom is a napjaim normális részévé vált. Ameddig kicsik voltak, sohasem tudhattam, hogy egy váratlanul felbukkanó folt a szép, hibátlan bőrön, vagy egy furcsa levegővétel a formás pici mellkasban mit jelenthet. Miilyen veszély leselkedik a nekem kiszolgáltatott pici lényre aki egyre inkább átveszi tőlem az első helyet a saját életemben. Minlyen veszély ami tulajdonképpen és végső soron engem fenyeget. Ez nem csupán első hely, ez összenövés. Azt hiszem innentől mindörökre.

Második lettem hát magamnál, s ez nem fér össze a művész léttel, amely csak akkor működik megfelelően, ha mindenek felett áll, ha önző és végletesen exhibicionista.

Egy anyának ez már csak vicc. Egy kép elmélyült megdolgozása, egy terv töretlen megvalósítása ... amikor tudja, hogy főzni kell, mert a gyerek mindjárt éhes lesz, vagy amikor tudja, fel kell készülni a küzdelemre, mert a tegnap még tetsző kabátot az ifjú kamasz ma már nem akarja felvenni. Vagy, és mert főleg mindig és pont akkor lesz beteg az utód, amikor egy nagyon fontos karriereseménynél istenesen helyt kellene állni.

Az anyaság ára sok év, amikor az ember nem tud szabadon kikapcsolni és átkapcsolni. Igen, évek telnek el így, hogy az anyává lett művész lemarad, kimarad mindenből, jönnek az új generációk, trendek, és örökre elveszik a lehetősége, hogy „híres (avagy csak sikeres) művész” legyen.

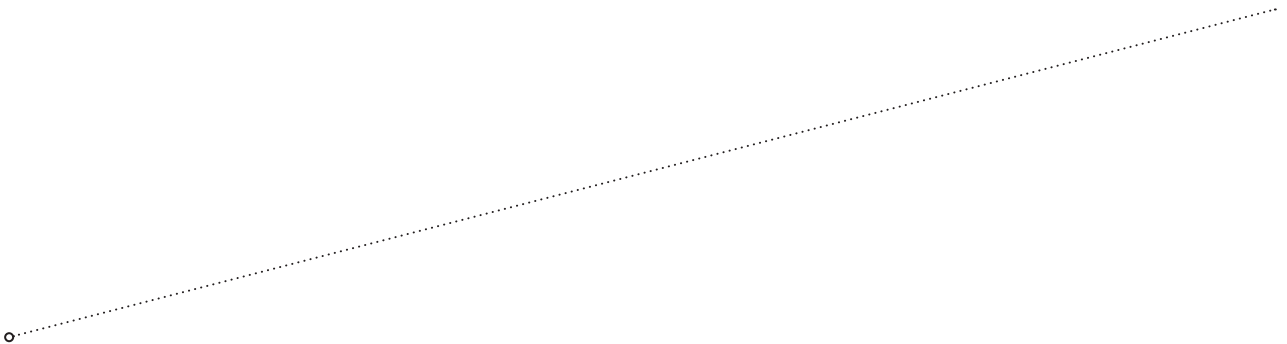
Ez pedig kár és komoly veszteség.

A rohanó tempójú modern világ gyakran háttérbe szorítja a legtermészetesebb dolgokat, például az anyaságot. Az a nő, aki úgy dönt, hogy anya lesz, tudja, hogy ha nem segítik, akkor sokáig fel kell adnia, vagy nagy mértékben módosítania kell korábbi szokásait. Egy művész esetében ez azt is jelenti, hogy valószínűleg egy időre fel kell függesztenie alkotómunkáját, vagy legalábbis más ritmusban tudja csak azt végezni. Ez egy olyan választás, amelyet természetesen egyensúlyoz az anyává válás egyedülálló öröme, de amelyet a modern társadalom nem mindig támogat.

Nagyon érdekes megfigyelni a női művészek munkáit, az anyaság előtt és után; jól kifejezik ennek a változásnak a lényegét. Az ihlet a titokban születik. Az életerő a teremtésben van. A teremtő erő Istentől származó misztérium. Emiatt egyszerre kell új és ősi szemmel nézni a nőket, újra hangsúlyozni értékeiket, függetlenül attól, hogy tudnak-e gyermekeket vállalni, vagy nem.

Valójában mindenki a saját alkotói ösztönét követi.

ANYASÁG ÉS MŰVÉSZET

Mindig ajándék, és nem hagy el, pedig én sokszor elhagyom.

Csak az idealizmus segít és folyton legyűzni próbál valami.

Művésznem lennem csak azok az évek alatt volt viszonylag könnyű, amikor saját magamról gondoskodtam. A létezés alapvető kellékei az én igényeimhez igazodtak, így csak kevés pénz, étel, hely és egyéb kellett. Könnyű volt, ideális helyzet a képzőművészetem kibontakoztatására, menedzselésére stb. Működtem, és ez ad most önbizalmat, hogy nem a tehetségem hiánya a hiba, hanem a rendszer ilyen felépítésű. Sok szempont adja meg a sikert. Jelen kell lenni, és szó szerint képben.

Budapesten gyermeket nevelni? Ez is nagy kérdés. A vidéki létformát választottam. Három gyermekkel, kemény anyagi kihívásokkal és megalkuvásokkal eltűntem a művészeti színtér látható részéről.

Tanítok talán hősiesen, minden nap, értékeket közvetítve, és felvételre készítem a következő idealista generációt. A saját gyermekeim pedig eveznek, úsznak, táncolnak, zenélnek, és még ki tudja mit. Viszem őket, ahova kell. Közben táplálom az egész bandát.

Én pedig hol türelmesen, hol feszülten várom a pillanatot, amikor megcsalom őket a vászonnal, mert szeretem a műtermet is, ahol naponta teret kell foglalnom, mert ha nem vagyok ott, a népes csapat lecsap rá könnyörtenül. „Bukj föl az árból hirtelen, ne ránts on el a semmi sodra” (József Attila)

A türelem is végtelen, akár a szeretet. Ma már megtanultam mindennek örülni, a kollégáknak, a sikereiknek, azoknak is, akiket ki nem állhattam. Ha találkozom egy művésszel, szinte a nyakába ugrom, mert hiányzik az egész közeg.

Hozhattam volna olyan döntéseket is, hogy a művészetemet előnyösebb helyzetben tartsam, de nem ilyen a természetem.

Most középen vagyok az életemben, és még tudok fára mászni. A nagy menedzselés még gordiuszi csomó, de ki tudja...nem adom fel. Azt gondolom, kell lenni egy vékony szálnak ebben a rendszerben ami mégis elég a kibukkanásra az árból.

A körülmények legkevésbé sem ideálisak a művészetemhez. Ma még alig látható, hiszen nincs időm megosztani nap-mint nap, de létezik és fejlődik, mert eltűnni sem tud. A türelem fejleszt, és a remény, hogy van értelme, mert ez az életem nagy célja. Az a sok gondolat és tapasztalat, szellemi töltés, amit tanultam, olvastam, rendszerezek, kifejezésre készen sorakozik. Néha egy hétig vár a vászon, de mindig türelmesen, mint egy hűség szerelmes.

Az elfogadást és a türelmet tanította meg az anyaság és a családi tűz őrzése. Megtanultam azt is, hogy tudnom kell bárhol, bármikor a művészetem építeni, mert csak így lehet túlélünk együtt.

Bizakodom a jövőt illetően, hogy megtalálom azt a pontot, ahol újra partot érek a nagy áradásban, ami körülöttem gomolyog, és most még csak hömpölygő folyóként élem meg.

SZABÓ HENRIETTA „LÁTHATATLAN EXHIBICIONIZMUS” CÍMŰ KIÁLLÍTÁSÁNAK FINISSZÁZSA

Szabó Henriettát először az alkotásain keresztül ismertem meg. A nagymarosi helyi lapban képzőművészeket szólaltatott meg írásában, majd a helyi asszonyoktól hallottam róla a művelődési házban tartott Hímes Maros foglalkozások kapcsán, majd megtudtam, hozzá köthető kisvárosunk szinte egyetlen innovatív művészeti kezdeményezése is. Egy zseniális ötletet valósított meg: egy fodrászüzlet kirakatából modern művészeti minigalériát alakítottak ki a ház tulajdonosnőjével, Gyimesi Helgával. Micsoda új színfolt jött létre a semmiből! Egyik nap a szokásos fittségem érdekében tett dunaparti sétámat, vagy egy nagycsaládos bevásárlást követően álltam meg a minigaléria előtt, már nem emlékszem, csak arra, ahogy álltam Nagymaros főterén és az alkotások közül kitértek a sodrott kollázsai. A Napraforgók műalkotása különösen magával ragadott. Az egyetemesség, a női princípium jelent előttem és a szeretet sugárzott a napraforgók fraktálmintázatában. A földbe gyökeredző virágok sora, melyek erős szára nehezen törik és fejükkel a Nap felé fordulnak. Az aransárga virágok tengere az ég végtelen kékjébe ért. Az egyszerű spirálok és a geometriai formák és színek azonnal elsodortak. Ukrajna vagy Európa színei ezek? Ég és Földi? Kibillenve a mindennapi létből, az univerzum jelent előttem hirtelen, ami fent van az van lent, ami lent az van fent.

Egy nap Henrietta ismeretlenül is felhívott, közös skanzenes és nagymarosi ismerősökön keresztül érve el. Hármasban kezdtünk beszélgetni egy helyi cukrászdába, mi, elfoglalt nők, asszonyok, anyák. Egyik percről a másikra mély beszélgetésbe sodródtunk és számtalan tervünk lett a helyi kultúra, a kisközösség, a művészet felvirágoztatására. Az órák perceknek tündek, valami telefonhívás rántott vissza bennünket a valóságba, hirtelen szétrebbentünk, de még gyorsan összenéztünk, milyen főzőtrükkkel tudjuk visszalopni az időt a családi ebéd elővarázslásához. Egy csodálatos embert ismertem meg ekkor, aki mindig ad, aki képes volt új energiákat felszabadítani bennem is, miközben épp azt beszélte meg, hogyan zsákmányoljuk ki önmagunkat, saját húsunkból tépve ki az anyagot, hogy valami nemesebb szövevé alakítsuk át azt, amiben élünk.

Beszélgetéseinket könyvcserék kísérték. Így ismertem meg a Szabó Henrietta alkotásaiból készült Sodrás kötetet, mely a Tájsodrások kiállítás alkotásait mutatja be.

Világossá vált, a sodrásban élve sose a saját ambíciója kerül előtérbe. Heni felkért egy olyan kiállításon megszólalni, aminek a körülményei is szurreálisak. Az alkotó nem tud jelen lenni a kiállítása megnyitóján, mert anyaként, feleségként kell épp helytállnia máshol, tehát nem a saját exhibicionizmusa kerül előtérbe, amikor a képei megjelennek a nagyközönség előtt. Megjegyzem, én sem érek rá, se a megnyitón se a kiállítás zárásán, mert mindkét alkalommal épp külföldön dolgozom. Szavaim interpretációban jelenhetnek meg. Virtualitásba kell tehát térnünk, elképzelni a megnyitót, elképzelni a kiállítást, elképzelni a zárást, a közönséget és a közönséget, melyet az alkotások összefognak. Ez a lehetetlen küldetés vált izgalmas kihívássá, ezért mondtam igent, félredobva előadás és tanulmányvázlataimat, doktoranduszaim kutatási terveit, egyetemista hallgatóim szakdolgozatait. No, meg persze a főzés-mosás-takarítás szentháromságát a húsvéti ünnepek idején.

Milyen világban élünk, milyen túlhajszolt életben, ahol se a művész se az előadó nem tud jelen lenni az ünnepi pillanatban! Micsoda láthatatlan exhibicionizmus ez! Minden művész, sőt mindenki szeretné, ha elfogadná, csodálná, megnézné, valamilyen képességéért rajongának. Az exhibicionistáknál, sok művésznél, ez a vágy felfokozott, ők az átlagnál jobban szeretnék magukat megmutatni, elismeréseket szerezni, visszaigazolást kapni. De itt és most ez láthatatlan. Na, ez a dolgos nők, anyák, feleségek exhibicionizmusa!

A Duna mentén élve, tudjuk, mit jelent az igazi sodrás. Mit jelent az, hogy magával ragad bennünket az ár. Vagy mit jelent úszni az árral szemben. Néha úgy tűnik, könnyebb felülni a hullámra, hagyni, hogy sodorjon a víz ereje. Viszont ebből a sodrásból nehéz kievickélni, előre meg kell tervezni, hol és hogyan jutunk ki a partra, ha nem vigyázunk, lehúzhat egy örvény, vagy messze visz el az ár. Nagymaros az a hely, ahol, úgymond fordítva folyik a Duna. Amikor lefele úszunk, akkor felfele, azaz Északra megyünk. Minden, ami fent van, az van lent. Bár nagy küzdő vagyok, szeretek szembe úszni az árral, de a sodort kollázsok ismeretében hagytam, most hadd ragadjon magával az varázslatos áramlat, amit Szabó Henrietta teremtett személyével és alkotásaival maga körül. Képeiben a sodrás az anyagszerűség, a nőiség princípiuma, a textilt idéző mintázat a nők eszköze. A nők fonják az élet fonalát, szövik széppé és teszik selymessé a társadalom szövetét. Olyan anyák, feleségek, nők vagyunk, akik miközben az élet sodrásban tesszük a dolgunk, közben láthatatlan belső templomot, belső harmóniát is építünk. Innen érhetjük el a világmindenséget, felnézve az égbe, vagy betekintve önmagunkba.

Szabó Henrietta kompozíciói a természet harmóniáját és szeretetét tükrözik. Az egyszerűség komplexitásával, jeleníti meg a búzamezőt, a repcét, a mélyszántást és a káposztaföldet, játékosan a sirályokat és varjakat, az őzeket és darvakat, úszást és repülést, a Fellegvárat fent és a Mélyszántást lent. Lelkünkre, szívünkre hatnak képei, katarzisba sodor, ha hagyjuk. Csendben, halkan, nem harsányan kiáltva. A sodrott kollázsok kaput nyitnak az univerzum felé. 20X20 centiméteres, papírsodrok kompozíciói, négyzetek, ezek a Kapuk.

Olyan mikro és makrovilág tárul elénk, mely egyszerre férfiasan kemény és nőiesen gyengéd, egyszerre geometrikus és organikus. Vonalak, csomók, spirálok. Nyomokban sincs exhibicionizmus. A Képtelenség sorozat 10 fekete kép. Ezek keletkezés éve 2022.

Mi is történt ekkor? Oroszország 2022. február 24-én teljes körű inváziót indított Ukrajna ellen. Ez az az év, amikor „minden egész eltört”, azóta „minden darabokban”. A férfias princípium, a háború, a hatalom csillapíthatatlan vágya, a mindent leuraló einstand erőszakossága szabadult ki a palackból. Hirtelen a fények kihunytak, a Sodrás színei kiégttek. A repceföld elsötétül, eltűnnek az őzek, nem látjuk a darvakat vagy az aranyhalat, mert a pillangóhatás éjszínbe fordul. Még a rettentő aszály is jobb volt, mint a képtelenség fénytelenisége, ahol nincs zápor, itt és most és a búzamező elfeketül, nincs fent, csak lent, hamuvá égnek a napraforgók, fekete hullámok verdesnek, a háború sötétje dül. Vörösmarty sorai zengnek fülünkben, hogy:

Az ember fáj a földnek; oly sok

Harc – s békeév után

A testvérgyűlölési átok

Virágzik homlokán;

S midőn azt hinnők, hogy tanul,

Nagyobb bünt forral álnokúl.

Az emberfaj sárkányfog-vetemény:

Nincsen remény! nincsen remény!

Tényleg nincsen remény? A Puntum Galéria sötét kamrájának feketesége az elmélyülés helye. A fekete falú helyiség, a föld gyomrát idézi, aza anyaméhet, ahonnan minden származik, s ahova minden visszatér, ahol meghalunk és feltámadunk. Újjászülethetünk egy emberibb, igazabb világ számára.

A sötét kamrában a Halál képe jelenik meg előttünk, emlékeztetve arra, hogy a fény feltétele a sötétség. A művész érzékeny lény, de „aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni”. Meg kell halnunk a profán világ számára, hogy egy tartósabb és igazabb új életre születhessünk. A sötétség érzékelteti az elvakultságot. Ilyen az ember, ha a szenvedélyek, a telhetetlenség, a tudatlanság uralkodik rajta, ha a hatalom az embertelenségbe taszítja, lelöki a mélybe. Szerencsére Szabó Henrietta nem itt áll meg, alkotásai tükrözik, hogy az Igazságot keresi. Van szíve, nagyon szereti az embereket, így reményt ad. Megjelenik a kopár, kiégett, ember által letarolt, lerabolt földön a világító zöld fűszál, mint reménysugár. A megújuló természet reménye. Ez a kiállítás plakátjának címadó alkotása, a X. kép a Képtelenségben. A kiállított képeken a fekete és a fehér között ott a szürke. A hamu. És megkönnyebbülhetünk, mert feloldozást ad, a megtisztulást jelentő fehér hó. Valahol a távolban felsejlik a Fény. A háborús fegyverek fémei hamis fénnel csillognak, az igaz fény a megvilágosodásban rejlik. Új világ születik. A hamuszürke virágokat a hó megtisztítja és a fény felé fordulnak, miként a napraforgók a harmónia idején. Eljön a megvilágosodás, az igazság keresésének pillanata.

A fényszimbolikának fontos szerepe van a szakrális teret idéző sötét kamrában – a földi világtól kell elszakadnunk, a mennyei szférához való közeledésre kell törekednünk. A fény megvilágítja a lelkünket, üzenetet közvetít Isten és ember között. A Nap fénye az újjászületést jelenti, az örök körforgást.

Ha végig megyünk a kiállításon a sötétséggel kell magunkban megküzdeni, a káosszal, a bűnnel, a tudatlansággal, a halállal. Ha nyitottal vagyunk megérinthez bennünket a Fény, megvilágosodhatunk az isteni kinyilatkoztatás, a kozmikus teremtés által. Kilépvén a fényre a béke, a harmónia érzése önt el bennünket. A fényre érve boldogság és szeretet tölti el szívünket.

A Láthatatlan exhibicionizmus című kiállítás a vakságunkra az embertelen világra hívja fel a figyelmet. Eszünkbe juttatja a vakok által tapinthatóvá tett Láthatatlan Kiállítást. A Puntum Galéria a kiállításán megjelenő fekete kollázsok és írások felidéznek Yasmína Reza: Művészet (Art) című színdarabját is, ahol három jó barát, Serge, Marc és Yvan vitatkozik egy fehér alapon fehér barázdás festményről, annak értékéről, a művészetről, az élet értelméről.

A Puntum Galéria által bemutatott, nőkből álló alkotóközösség szövegeit a művészi önkifejezés, a szeretet és a zsonglörködés fonja egybe. Ezek az idő és alváshiánnyal küzdő alkotók egymásból merítenek erőt, hogy extra energiájukat, rejtett exhibicionizmusukat, szeretetüket kisugározzák, továbbadják másoknak. Az anyák, a művészek önvallomásai terápiásan hatnak, különösen, ha átéltük már a szövegekben megjelenő vívódások sorát. Embernek maradni az embertelenségben. Anyaként művészként és emberként is helytállni. Tökéletesre törekvő nőként megteremteni a külső és belső harmóniát. A kiállítás bemutatja, hogy nem az alkotóművészek exhibicionizmusa szorul terápiára, hanem maga a társadalom, amiben élünk. A kiállításon a művészet, az alkotó mikroközösség, a zöld fűszál megadja a reményt. Rajtunk múlik, a mi felelőségünk, milyen lesz az új nemzedék, hozunk-e emberséget, szeretet a világba. Aki végigmegy a kiállításon, kiérve a fényre átélheti a megtisztulást. Hála és köszönet érte!